ТАБОР

ВОЄННО-НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ

36

слухай, козаче,
сурми заграють!

МГ.

ЗМІСТ:

„ТАБОР“

ВОЄННО-НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ

Ч. 36.

„Ініціятива — то вияв особистої волі, що, за поміччю розуму, діє згідно із заміром вищого командування“.

ФОН ДЕР ҐОЛЬЦ.

РІК ВИДАННЯ XVI. 1938.

РЕДАҐУЄ КОЛЕҐІЯ.

Відповідальний редактор В. КУШ.
Ґенер. Штабу Ґенерал-Хорунжий.

Zakł. Graf. P. Szwede, Warszawa, Warecka 9, tel. 5.09-31

2

Від Уряду Української Народньої Республіки*)

Усі наші думки, всі почуття наші — там, в Україні далекій. Для волі нашої Батьківщини, для добра Українського Народу довгі роки перебуваємо на чужині, неперестанно працюючи на визволення Української Нації та Української Держави. І хоч ділять нас од нашого Народу великі простори чужих земель, та проте знаємо, що ми не самі, що й там, на Батьківщині, українські патріоти ведуть ту саму працю, що й ми, об'єднані з нами тим самим непереможним змаганням — здобути в своїй хаті свою правду і волю.

Невсипуща праця української еміґрації та могутній державно-національний рух на рідній землі, ще й досі поневоленій Москвою, всебічно розхитали силу окупанта, наблизили кінець його панування. Але до останнього часу всі оті спільні змагання і тих, що в Україні далекій, і тих, що в розсіянні сущі, — переходили назовні на очах байдужого світу, що не виявляв до них належної уваги, ані простого зрозуміння. Потрібні були усім відомі недавні події міжнародні, щоб те ставлення до нас цілого світу кардинально змінилось.

Разом з тими подіями на очах усіх перегорнулась нова сторінка европейської історії, а тим самим і нашої. Виявилось, що спільно з нами, за нас і за Україну працював і великий чинник — час, і ще більші чинники — історичні процеси розвитку націй і людства, що в їх лініях завжди стояла українська проблема.

Бож події ті воскресили до чинного життя великий принцип самоозначення націй і поклали його камінем краеугольним нової структури европейських взаємин.

Вказаний факт поставив цілу українську справу на авансцену европейських проблем. На одній, хоч і невеликій частині української землі повстала вже власна держава — Карпатська Україна, радістю і надіями сповняючи всі українські серця. На інших частинах території, заселеної нашим народом, брати наші пильно шука-

*) „Тризуб", ч. 3-4 (653-54) 22 січня 1939 р.

ють відповідних форм для кращого влаштування свого національного життя, викликаючи до себе симпатії всього українського світу. І зрештою, ціла справа Великої України стала в центрі загальної, можна сказати, світової уваги, в пресі, в парляментах, в політичних колах і на громадських зборах, в дипломатичних канцеляріях і в міжнародніх переспpавах найчільніших людей, що своїм словом і чином творять міжнародні взаємини.

Усім відомі факти, що про них іде мова. Українська проблема в цілому стоїть сьогодні на порядку політичного дня Европи, як одна із складових частин рівноваги її державно-національних сил. Як завжди в справах міжнародньої ваги, скупчується й біля нашої проблеми багато великих і могутніх інтересів, сприятливих, ворожих чи нейтральних, суголосних чи протирічних. Але ні один із тих чинників, хоч і який могутній і сприятливий, не міг би сам од себе поставити нашу справу так, як вона зараз стоїть. Стоїть вона так тому, що вона — саме життя;

тому, що двадцять год без перестанку точиться героїчна боротьба нашої Нації з червоною Москвою, що й досі л'ється благородна кров українських патріотів - державників на окупованій ворогом Батьківщині нашій;

тому, що ані на хвилину не переривав свого існування леґальний Уряд України, провадячи на чужині систематичну діяльність;

тому, що не припинялась напружена праця наших наукових сил, нашої інтеліґенції, наших еміґраційних орґанізацій;

тому, що послідовно, на кожному місці, кожного часу йшла з указаних осередків пропаґанда наших ідеалів;

тому, що кожен з нас, — од найбільшого до найменшого, — до тої роботи свою частку вклав і вкладає.

В тому—наш труд і наша заслуга, кожного з нас, хоч і яке маленьке й незначне місце займав би він у нашому орґанізованому житті, хоч і працював би він самотужки, на отшибі.

Нове становище в світі української проблеми полегчує наше завдання, наближує вирішення його. Горді радощі вкладає воно в серця українські, але одночасно сіє в них і святий непокій, переймає їх тривогою перед невідомим прийдешнім. Повсюди докладно й гаряче обмірковують сучасне становище наше, перспективи його, позитивні й неґагивні — на громадах, на зборах, на з'їздах; звідусіль, од орґанізацій і від окремих людей надходять до Уряду всякі запитання, приїздять делеґати по інформації, слово чи раду почути.

Глибоко розуміє національний Уряд, пов'язаний тисячами незримих ниток з життям нашої еміґрації, той святий непокій, ту патріотичну тривогу, розуміє й високо цінить їх.

Тому й уважає він за свій обов'язок саме сьогодні, в урочистий день свята нашої державности, вдатися до громадянства з словом привіту й поради.

Громадянство повинно пам'ятати про тяжкі, всім відомі обставини, про складні умовини, в яких переводиться діяльність Уряду, не на рідній землі, на чужині, самий характер тієї праці.

Минулої осени, вирішального часу европейської кризи Уряд телеґрамою до Ґодесберґу одразу став в обороні прав наших закарпатських земляків, а далі звернувся до учасників Мюнхенської наради, пізніше й до всіх великих держав з меморіялом, де окреслив проблему державности України у ввесь її зріст. Та в опублікованих заявах, нотах і деклараціях Уряду проступає лише частина того, що зроблено й робиться, самою бо природою річей не все з того надається до загального відома: того вимагають інтереси справи.

Завданням нашим є, щоб події розвивались не без нас чи поза нами, але з нами й через нас.

Принцип самоозначення націй знову проголошено й почато пристосовувати й до Українського Народу, але щоб той принцип для нас став дійсним життям—потрібна сила. А силу творять лише орґанізовані, об'єднані однією метою, керовані однією волею.

І во ім'я України, якій ми віддаємо всю нашу увагу, всі думки, всі сили, все життя наше, кличе сьогодні Уряд, що ту волю репрезентує, наше громадянство до збільшення сили шляхом зміцнення орґанізаційних зв'язків для здійснення того гасла й досягнення тієї мети, що ними й для них живемо ми всі. Гасло те, оддавна нашим Урядом проголошене, відоме: понад партіями й класами—Нація й Держава. Понад усім — Україна!

Мета Уряду й нас усіх — визволення України з московської неволі й відновлення на її землях власної суверенної державности. Уряд УНР сьогодня являеться носієм тієї державности і його обов'язок — зберегти її непорушною й донести до визволеного Киева, золотоверхої столиці Великої України. А в які реальні форми вкладеться та державність у майбутньому, то—воля нічим необмежена зверхнього Господаря нашої Землі суверенного Народу Українського.

У виконанні того історичного завдання Уряд УНР, ніякими договорами ні з ким не зв'язаний, покладається в першу голову на власні сили, на живі сили Нації, там вдома і тут, у розсіянні сущі. За нами сила духу, сила віри, сила правди!

В тій боротьбі симпатії значної частини світу, розуміння нашої справи, сприятлива атмосфера, яких нам так бракувало за великих днів визвольної війни, сьогодні — за нами. Ми не самотні: природні бо спільники України то ті, хто не лише проти совітів, але й проти Москви. Коли ж наступить час збройної боротьби за визволення, потрібно буде матеріяльних фондів, технічних засобів. Рівнож відбудова краю після окупантського визиску й комуністичної руїни, одновлення господарства, транспорту, промислу, оборона кордонів вимагатимуть великого вкладу капіталів і технічної допомоги. Допомогу ту Уряд прийме від чужеземних держав на умовах, встановлених за спільною згодою, ґарантуючи їм певні матеріяльні компенсації, без жадного обмеження державної самостійности України.

Вітаючи всіх вірних синів України, на рідній землі і в розсіянні сущих, особливо нашу героїчну армію, лицарських її старшину й

козацтво, Уряд Української Народньої Республіки звертається до всіх, хто зберіг твердість віри, бадьорість духу, незломність переконання, витривалість і національну дисципліну, з незмінним словом:

Всі ми цієї відповідальної хвилини мусимо найміцніше об'єднатись під вкритими несмертельною славою боєвими прапорами нашими, навколо Голови Держави, Головного Отамана війська Української Народньої Республіки Андрія Лівицького, всі, як один, чекаючи на наказ Його, що покличе нас виконати святий обов'язок перед Батьківщиною.

Голова Ради Міністрів УНР
Вячеслав Прокопович.

Міністр Військових Справ
Володимир Сальський,
ґен. шт. ґен.-хор.

Року Божого 1939, січня 22 дня.

З ДІЯЛЬНОСТИ УРЯДУ УНР.*)

Минулого січня відбулися, як то буває на початку року, пленарні наради уряду УНР, на яких було вислухано звіти про внутрішнє й загально-політичне становище, усталено керівні лінії діяльности уряду на майбутнє та ухвалено текст декларації на 22 січня.

Між іншими справами належить зазначити такі: прийнято закон про орґанізацію Державної Ради й затверджено статут Української Могилянсько-Мазепинської Академії Наук.

Наради відбулися в одному з міст Середньої Европи в присутності Голови Держави Пана Андрія Лівицького.

---

*) „Тризуб", ч. 5 (655), 1939 р.

1918 $\frac{22}{I}$ 1939.

У 21-шу РІЧНИЦЮ ПРОГОЛОШЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ НЕЗАЛЕЖНОСТИ УКРАЇНИ ПАМ'ЯТАЙМО, ЩО ТІНІ ТИХ, ХТО ПОЛІГ НА ШЛЯХУ ДО ВОЛІ, ВВЕСЬ ЧАС КЛИЧУТЬ НАС ДОКІНЧИТИ ВЕЛИКУ СПРАВУ.

РЕДАКЦІЯ.

РОЗДІЛ І.

П. Ш.

ВІЙНА.

Слово, що не сходить з уст. Грізна з'ява, що тяжить над усіма проявами сучасного життя, бо містить в собі уявлення мільйонів людських жертов та найвищого морального й матеріяльного напруження народів і держав. Такий був вислід Світової війни. Закінчення її ввесь світ вітав з радістю й вірою, що то було вже останнє збройне змагання, тим більше, що на майбутні евентуальні непорозуміння ніби знайдено було спосіб — Лігу Націй.

Коли минули перші хвилини піднесення переможців у Світовій війні, то виявилося, що понесених ними жертов переможені не в стані винагородити—переможець і переможений знайшлися в однаковому положенні і то не тільки під поглядом соціяльно-економічним, що його можна без пересади окреслити словом руїна. Передусім було ясно, що переможець не має сили, щоб з наслідків своєї перемоги скористати, бо не в стані змусити переможеного виконати подиктовані йому зобов'язання. А ті зобов'язання, як рівнож політичний переустрій Европи і розподіл матеріяльних багацтв, переможеним накинені, не всі сперті на засадах справедливости, або прийняті за несправедливі, створили підстави до взаємного недовір'я, прагнення реванжу чи принаймні усунення несправедливости. Спроби розв'язати ті проблеми в Лізі Націй наслідків не дали — гегемони намагалися вдержати стан посідання, покривджені шукали своїх способів протидіяння. Дійшло, як відомо, до зірвання з боку деяких великих держав з засадами міжнародного арбітражу, до опущення «мирових заль Женевського палацу». Невдалі й нікчемні спроби підпорядкувати свавільних допровадили до цілковитого декадансу Женеви. А все це разом викликало поновно

примару війни, війни тим більш можливої, що попередні гегемони, як можна з перебігу останніх подій вбачати, до провадження її не були приготовані. Війна є можлива і то не колоніяльна, не якась далека заморська чи братовбійча, але знову загальна, Европейська. Подих її відчувається вже від довшого часу — держави на ґвалт узброюються, хоч і шукають шляхів до розброєння, до обмежень узброєння. Але все це історія знає, нове лише те, що існує певний міжнародній чинник, який поставив собі за ціль викликати нову війну, що на користь її працюють червоні москалі.

Чи буде війна? Хто це може передбачити? Треба ствердити однак, що проблемою майбутньої війни занепокоєні всі. Ми, військові, що маємо битися, командувати, керувати, що в бойових і воєнних діяннях знайшли своє покликання для служби народові, таємницю майбутніх збройних змагань на кожному щаблі розв'язуємо поки що щоденною працею, студіями. Найкращою школою війни є сама війна, але учасників її, передусім тої, що відбувалася в наших европейських умовинах, стає з кожним днем менше, з їхнього досвіду незабаром вже користати не зможемо. Накінець і досвід їхній щораз то блідне перед новітніми здобутками воєнної техніки, все удосконалюваними засобами боротьби. І тому ствердити треба, що опанування методами безпосереднього користання з тих засобів чи керування меншими одиницями ще не справляє труднощів, як не справляло й раніш. «Трудною справою натомісць є і завжди було опанування штуки воєнної, бо містить вона в собі багато таємниць», тепер зокрема із згаданими здобутками техніки, з розвитком технікою викликаних форм і обсягу сучасної боротьби зв'язаних На щаблі керування, що із поняттям штуки воєнної зв'язане, таємниці його непомірно зросли, бо охоплюють цілий нарід, величезні обшири, часом цілу територію держави, всі засоби держави й народу, новітні роди військ. Отже і нічого нема дивного в тім, що сучасні дослідники воєнної справи передусім зупиняються над питанням, як та війна майбутня виглядатиме і чи знані, старі як культура наша, засади штуки воєнної матимуть у ній і для неї застосування. Повставали й впали вже різні теорії, а їх було так багато: теорії війни на вичерпання, війни несподівано-швидкої, провадженої невеликими, але добірними арміями, війни літничої чи змеханізованої, війни тотальної*) і т. д. Ствердити доводиться одне, що правдивість різних, логічно найліпших навіть теорій, може справдити лише практика.

Але чи таке твердження є підставою, щоб занехати підготовки до війни, не студіювати всіх явищ війн попередніх, не аналізувати їх впливу на знані і вже справджені підстави штуки воєнної, або навпаки — не аналізувати впливу засад штуки воєнної на ті явища? «Чи маємо стати безрадні перед стіною, що закриває перед нами таємниці ніби якоїсь нової штуки воєнної. Чи маємо чекати, аж вибух

*) В слово це письменники вкладають поняття війни, провадженої цілим народом, при використанні всіх засобів, і можливо довготривалої.

наступної війни зробить вилом і покаже нам несподіваний образ, якого зміст справить нам несподіванку?... Ні. Кожний старшина, що в майбутній війні перейме яке-будь відповідальне становище на щаблі оперативнім, не відповідатиме завданню, коли не зробить в часі спокою великого зусилля, щоб умислово узброїтися до нової, незнаної війни. Заскочення та несподіванки чатуватимуть на кожнім кроці і запізно буде аналізувати їх — треба буде ставити їм чоло... І річчю підставовою такого умислового зусилля є, щоб з'ясувати собі, чи старі правди воєнні вже стратили свою вартість, а коли ні, то чи і оскільки ще на них можна спіратися і в якому керунку підуть їхні відхилення».

Оті питання, питання основного значення, зокрема для вищих командирів, поставив і на них шукає в глибокім, безстороннім, з незвичайною ерудицією написанім, дуже доцільно сконструованім творі дипломований Полковник Війська Польського С. Моссор. Твір цей становить книжка, затитулована «*Штука воєнна в умовинах сучасної війни*»,*) якої зміст в скороченні хочемо нашим військовим читачам представити, беручи під увагу, що з тих чи інших обставин не всі читачі «Табору» могли б працю в цілому перестудіювати. А варто й то дуже варто було б.

Складається книжка з 3-х частин. В першій Автор, аналізуючи останні війни, од Світової починаючи, аналізуючи рівнож передбачення воєнних дослідників та сперті, так би мовити, на студіях цих війн напрямки сучасної воєнної думки, робить логічну оцінку тих передбачень, випроваджує висновки з своєї аналізи стосовно до сучасних теорій. В цій частині Автор спеціяльну, що є цілком зрозуміле, увагу звертає на участь нових родів війська у війні, оцінюючи вартість та значення впливу цих родів війська на ті основні чинності, що провадять до битви — концентрацію і рух зближення (рос. школи «марш-маневр»). Далі переглядає Автор під кутом впливу нових воєнних чинників евентуальний перебіг битви — розвідування, діяння початкові, образ самої битви. Оцінкою ролі всіх родів війська і з неї випливаючих проблем орґанізації та тактики закінчує Автор першу частину своєї праці.

Отож зміст тої першої частини спробуємо поки що представити, ще раз підкреслюючи, що наставлення цілої праці Автора скероване, стосовно до титулу книжки, на *перегляд підстав застосування засад оперативного керування битвою в сучасних обставинах*. Переказ дальших частин праці Полковника Моссора буде поданий в наступних числах «Табору».

«Якою буде майбутня війна? Що матимуть до розпорядимости майбутні вожді та які труднощі мусимуть побороти, прямуючи підпорядкувати супр-ця своїй волі?» Майбутню війну Автор бачить, як вислід війн попередніх, звичайно останніх, зокрема Світової, що

*) S. Mossor. Ppułk. dypl. „Sztuka wojenna w warunkach nowoczesnej wojny". Warszawa, 1938 r.

втягнула в вир майже ціле людство, що ніколи од світанку його історії не мала так колосального видовища. Здаватися мусіло б, що таке напруження не тільки фізичне, але й розумове, мало б дати готові незаперечені зразки науки провадження війни на далеке майбутнє. Але чи так є в дійсності? Твердить Автор, що ні і в дальшому своє твердження узасаднює, передусім в явищах Світової війни шукаючи підстав того узасаднення.

Головні противники Німеччина і Франція вже в початковому періоді війни прагнули швидко її закінчити. Таке, вкінці, було прагнення всіх воюючих. Кожна армія опирала свою доктрину на тім, що війна не може бути довготривала, бож на це не позволять ані матеріяльні, ані духові сили народу. Адже вожді вміли і могли застосувати засади штуки воєнної, що до швидкого закінчення війни провадили, а підставовим чинником побиття ворога, згідно з тими засадами, був *рух*. «Пам'ятаю, як маршал Петен показував мені скрівавлені горби під Верденом і говорив, що майже мільйон людей лежить у тих зораних ґранатами полях битви. Мільйон людей, що зникли без сліду!.. Такі гекатомби для створення руху, а рух поліг переможений в понурих шанцях»*)—отак платилося за рух, за прагнення відродити рух. Однак перемогу приніс не той упрагнений, десятками мільйонів життя оплачений рух, а заламання економічне. Перемогли ті, що були економічно сильніші. І звідти цілком ніби нормальна, хоч радше одрухова, теорія про війну на виснаження, бож віру в можливість руху було страчено, бож дошкульне досвідчення довело, що тільки техніка може дати перемогу, а не геройство і штука. «Не аналізовано і не дискутовано понять оперативних, але цілу увагу скеровано на тактику, в якій добре зорґанізована оборона і вузькі наступи, підсилені повінню набоїв, опанували чільне місце. Наступи ті... наближалися радше до крівавого обрахунку промислового, переоцінюючого математично замір на тоннаж набоїв і матеріялу. Який глибокий відворот од підставових засад воєнної штуки».

Здавалося, що запанує всевладно теорія воєнного «матеріялізму» і справді в перших роках по війні панування її було сильне. Незабаром однак, як відомо, наступила реакція, якої головною причиною було прагнення уникнути отого матеріяльного напруження, що допровадило найбогатіші навіть народи Европи до економічної руїни. Чи не німці були першими, що з теорією війни на вичерпання мусіли зірвати з причини зобов'язань, Версальським трактатом подиктованих? Але й Франція перепровадила оцінку своїх страт і побачила, що перемога не оплачується у війні «матеріяльній». Цікаво, що реакція, як вище було стверджено, наступила незабаром, а найбільші підстави до її зміцнення дала війна на Сході Европи. Незалежно від того, в яких умовинах матеріяльних її провадилося, мала вона, як і кожна війна, розв'язати долю кількох народів. І чи не розв'язала? І чи не довела, не підтвердила в повній

*) Маршал Й. Пілсудський. «Листи, мови, накази».

яскравості, що не «матеріялізм», а штука, одвічні її правди, не дивлячися на, здавалося б, нечислені сили, що по обох боках змагалися, без огляду на лихе технічне забезпечення, допровадили до остаточного розв'язання? А при тім з одного боку колосальна держава з її невичерпаними джерелами людських і матеріяльних засобів, з другого — відроджена, але винищена у Світовій війні держава Польська, що генієм вождя і силою духа народу віднесла одну з найславніших в історії світа перемогу. Принесла й та війна свої неґативні досвіди — переріст маневру, перенесення його з царини операції до тактики й то на нижчих навіть щаблях, «упрощення собі штуки командування під час наступу за допомогою звичайного підбадьорування підлеглих; легковаження ворожого вогню; пересадної віри в значення наступу без огляду на шанси і умовини; брак впертости в наступі; зле зорґанізування оборони».

А чи ж ті явища незнані нам, учасникам нашої Української Визвольної боротьби? Інша річ, що на таку переоцінку руху в стосунку до сили вплинули різні обставини, міродайні як для поляків, так і для нас — а так нам усім добре знані.

Але — стверджує далі Автор і знаємо всі ми — змагання на Сході Европи, їхній вислід — то були переломові обставини, що створили ще раз можливості й підстави для логічної, доцільні аналізи явищ майбутньої війни, що спричинилися до більш раціональної уяви візії тої війни.

Наступні війни, екзотичні, зокрема Італійсько-Абесінська, хоч в умовинах для нас чужих проваджена, загально рівнож дала багато досвіду, підтвердила погляд на майбутню війну. Особливо цікавим в тій війні явищем була діяльність літництва і військ змеханізованих. По Світовій війні то була перша нагода вжиття цих модерних родів війська в ширшому розмірі. І яку ж з тої оказії в книжці Полковника Моссора знайти можна науку?

Італійська армія провадила війну в специфічних умовинах — з одного боку ворог майже неузброєний, з другого — першорядна, оживлена ентузіязмом вождя европейська армія. Але на боці абесінців кліматичні, для европейського вояка тяжкі, умовини. Під час війни абесінці дістають европейське узброєння, щоправда в недостатній кількості, набирають вправи й певности, але саме ця певність сталася їхньою згубою. Італійці докладно приготовилися до війни, зокрема під поглядом технічним, спроваджуючи на театр війни сильне літництво, змеханізовані та змоторизовані одиниці та орґанізуючи бази. Повітряні сили італійців облічувано понад 200 літаків, а майже цілий полудневий корпус ґен. Ґраціяні був змоторизований, забезпечення довозилося самоходами. По першім тижні поводження надходить довгий час затримки, до такого ступеня денервуючої італійську публічну опінію, що Мусоліні чує себе змушеним змінити начального вождя ґен. Де Боно. Його наступник маршал Бадоліо мусів однак йти слідами свого попередника — вичікувати, аж будуть готові дороги, будовані вдень і вночі, щоб

змоторизована армія могла рушити вперед, певна довозу забезпечення. Літництво діяло прекрасно з подиву гідною бравурою, але цілі були замалі, а зужиття було велике. «Завели перебільшені надії на ті роди війська, як на чинник, що може принести розв'язання війни. Не тільки не дали вони вирішальних вислідів, не потрапили навіть надати операціям такого темпа, якого від них можна було сподіватися. Діяння розвивалися повільно і спіткалися з так великими труднощами, що неодноразово взагалі вислід їх був непевний». І мабуть на довший в кожнім разі час затяглася б війна, коли б абесінці не перецінили свої сили, не набрали *певности* — вирішили дати ґенеральну битву. Оце надійшла очікувана хвиля, «італійці, маючи перед собою вкінці зібрані сили ворога, застосували знану засаду воєнної штуки, так ясно схарактеризовану Наполеоном: битва — це все одно, що облога фортеці: треба цілий огонь зосередити в одному пункті. Скоро вилом буде зроблено—рівновагу порушено, то решта зайва. Ударів розпорошувати не вільно, треба їх зосереджувати». Це й зробили італійці — зібрані абесінські війська перестали існувати.

А висновки ?

1) Велика перевага матеріяльних засобів не є ще запорукою перемоги, оскільки ворог заховав моральну одпорність та використовує вміло теренові чи кліматичні умовини.

2) Перевага у вирішальну хвилю, коли ставиться міцний опір, набирає безперечної вартости. Злегковаження її провадить до чільного зудару нерівних сил і неминучого заламання слабішого.

3) Труднощі використання змеханізованих родів війська ростуть відповідно до заглиблювання у ворожу територію. Спеціяльно відноситься це до тяжких перевозових засобів. *Недоступність абесінського терену може бути в Европі в багатьох околицях створена штучно,**) за допомогою заливання й знищень.

4) Згромадження великих мас літництва буде завжди трудне, відсоток чинних літаків є низький, особливо в порівнянні до високих коштів виробу їх та експлоатації.

5) Висліди бомбардування невеликими силами літництва на цілі розпорошені не є ефектовні і навіть будь-яка протилітнича оборона має шанси.

6) Швидкого закінчення війни не можна очікувати ані від літництва, ані від панцерних військ, коли ворожа територія розлегла і не уявляє з себе орґанічних пунктів, знищення яких могло б спаралізувати опір. І видно, що ті обидва роди війська поки що не здатні до утримання терену. Роля їхня — це співдіяння, зокрема щодо панцерних військ — неодмінно мусять вони мати співдіяння з піхотою, артилерією і т. д. Але роля обох тих родів війська в оперативних діяннях все, здається, буде зростати, спеціяльно в акції переслідування, як це й було у війні абесінській після знищення абесінських сил під Макалє.

---

*) Скрізь підкреслення наші. П. Ш.

Застановлюється далі Полковник Моссор над тим, що дає найновіша воєнна література, студіюючи характер майбутньої війни. Він ділить цю літературу на два основні типи: перший — це письменники, що є прихильниками швидкого, ґвалтовного закінчення війни, другий — це консерватисти, що не вірять у таку можливість і пророкують війну загальну — «тотальну».

Висновки Автора щодо характеру майбутньої війни на підставі студій літератури можна спровадити до наступного.

Образ майбутньої війни не може виглядати, як один незмінний стандаризований тип. В залежності від глибокости та широкости театру війни, в стосунку до кількости війська і засобів, війна буде рухова. Нема підстав*) припускати, що старі закони воєнної штуки стратили свою вартість, але є правдою, що тим легше буде їх застосувати, оскільки війна матиме характер війни рухової. Навіть тоді, коли крила супротивців будуть оперті, коли ніби не буде просторіні для маневру, закон економії сил позволить зробити вилом в угрупованні ворога і закінчити війну маневром. Виняток можливий лише тоді, коли — «тіснота» поля битви йтиме разом з рівновагою сил та рівновартістю вождів і військ обох сторін. Саме тоді є підстави до стабілізації, що потягає за собою вироблення засад воєнної штуки, упрощення їх до постаті фізичних законів матеріяльної механіки. Тому тіснота є обставиною, що з нею поруч йтиме завжди небезпека стабілізації. При тім треба пам'ятати, що одною з причин стабілізації є переріст в останнім часі шансів оборони на некорість наступу, до чого спричинилися тяжкий кулемет і техніка уміцнень. Літництво і панцерне військо, ті типові офензивні роди війська, мають ніби привернути порушену рівновагу, але залежатиме це від їхньої лічбової сили. А всі попередні висновки вказують, що не можна будувати плану не то війни, навіть кампанії на одній вступній операції, під час неї треба збірати сили — тобто, загальна мобілізація, охоплююча цілий нарід і всі його засоби, видається конечною. Коли в дальшім перебігу війна стане справді народньою, то в її початковім періоді будуть можливості широких і глибоких театрів — отже, будуть *можливості застосування законів воєнної штуки,* що узасаднює конечність вивчення їх. Не можна однак цілковито злегковажити вивчення метод боротьби позиційної, щоб і під цим поглядом не бути заскоченим несподіванкою.

Таким чином, у вигляді майбутньої війни, передусім її початкового періоду, в порівнянні до Війни Світової, зайшли зміни — *літництво і панцерні війська правдоподібно виступлять, як самостійні одиниці, при чім роля їхня буде особливо важлива на початку та в кінці воєнних діянь.* В часі концентрації, коли навіть поминути значення «повітряних десантів», як мало правдоподібних під кожним поглядом в ширшому розмірі, зайде потреба, з огляду на ті роди війська, відсунення районів концентрації вглибину, розосе-

*) Автор докладно говорить: «нема *непорушних* підстав».

редження сил, орґанізації сильної заслони і оборони протилітничої, а надто доброї служби зв'язку. По скінченні концентрації з тих самих мотивів *марш до битви буде утруднений, а, щоб не був опізнений, треба зорґанізувати його виконання і може зайти конечність виключного користання з ночі.* Все ж в розрахунках треба на вищих щаблях завжди лічитися із спізненням великих одиниць. Коли ті вступні чинності будуть закінчені, дійде до самої битви. Для її перепровадження треба розпізнати ворога, скерувати свої сили на відповідний напрямок і на час (засада економії знов вилазить — П. Ш.), забезпечити крила, приготовитися до переслідування. *Роля літництва в тім періоді матиме основне значення;* її буде обговорено далі. Сама битва під час руху, в залежності від стосунку сил, складу їх, орґанізації й узброєння, буде оперта на знаних законах воєнної штуки.*) Битву в часі стабілізації відносить Автор до тактики, підносячи однак до ступеня штуки, з огляду на можливий фінал, оперативне переламання.

Наступний розділ присвячений ролі поодиноких родів війська в битві та актуальній проблемі їхньої орґанізації й тактики.

Піхота, як відомо, стратила вже свою «чистість» орґанізаційну, посідає в своєму складі інші роди війська в меншій чи більшій кількості але, на жаль, не має протипанцерної тактики. Значить то, що піхоту поки що підготовлюється до оборони; тому належить поставити їй завдання чинно поборювати панцерні війська. Особливе значення має орґанізація руху піхоти в цілі уникнення несподіваного нападу тих військ — осягнути це можна, опановуючи «протипанцерні горизонти», тобто лінії терену, що самі в собі творять захист перед тою небезпекою: оселі, залісення і т. д. В боротьбі з панцерними військами треба мати на увазі наступне: завдавати їм якнайбільші страти та затримувати піхоту, що за ними посувається, й заховати стале керівництво. Ці чинності вимагають підготовки начальників, «морального їх узброєння», вміння передбачати. Коли умовини сил, узброєння, терену не позволяють на боротьбу вдень, залишається догідна для піхоти можливість поборювання панцерних відділів уночі. Ця справа взагалі трудна, але не неможлива, особливо, коли до такої нічної боротьби піхота вправлятиметься.

Літництво рівнож великий ворог піхоти, бо його напад не залишає часу піхоті для приготовлення — знову ж відповідне угруповання, а передусім духова готовість, що параліжує несподіванки.

Оскільки *піхота вправиться до чинної боротьби з тими новіт-*

---

*) Автор пише: «*здається*, однак, що всі (битви рухові) будуть підлягати в меншім чи більшім ступеню старим законам воєнної штуки». — П. Ш.

Поскільки закони воєнної штуки (не можемо ділити їх на «нові» та «старі») випливають з властивостей натури людини, яка небагато в чім змінилася від світанку історії, вважаємо, що має бути не «*здається*», а «*напевно*» «Табор», ч. 1, 1923 р., В. Кущ: «*Дух чи матерія?*». — Ред.

німи родами війська, як це робиться в стосунку до тої ж піхоти, кінноти чи артилерії, то *не будуть вони для неї страшні.* «Треба тільки бити, нищити, а передусім битися з військами змеханізованими інакше, аніж з іншими, незмеханізованими».

Артилерія є тим родом війська, що в повоєннім часі виказує найбільше ознак стабілізації: осягнула вона у Світовій війні так високий рівень технічної справности і так лічбово розрослася, що нічого нового, хіба поки що, дати не може, тим більше, що жадні воєнні новини від цього роду війська ґрунтовних змін не вимагають. Найбільшим осягненням артилерії є вироблення погляду, що вона є головним чинником сили й це без сумніву піднесло її значення та вплинуло на потребу стислого співдіяння з іншими родами війська. Але з хвилею розвитку літництва повстала проблема безпечности артилерії, зокрема артилерії в акції. В зв'язку з цим конечне маскування артилерії, вибір для неї закритих становищ проти обсервації з повітря, що впливає на характер технічної частини. Звідти потяг до переваги артилерії стрімкого діяння. Проблемою до розв'язання є справа рухливости артилерії. Тактичну рухливість Автор уважає, зокрема у співдіянні з піхотою, за вистарчальну, натомість рухливість оперативна вказує на потребу моторизації певної кількости артилерії.

Найбільш цікава і авторитативна, понеже Автор є полковник кінноти, оцінка ролі й значення кінноти в майбутній війні.*)

Кіннота за цілий час свого існування пережила багато тріюмфів і майже цілковитого занепаду. Перші ознаки декадансу кінноти датуються від часу винаходу пальної зброї. І лише геній Наполеона, що вмів добре вишколити та добре вжити кінноту, привернув її вартість і значення на полі бою. Бо він розумів, що кінноту, як один з головних родів війська, мусить бути вжито до битви головної, а не до цілей помічних. Але вже незабаром по Наполеоні правду ту забули, зокрема завдяки тому, що в понаполеонівських війнах кіннота не мала поля до праці в ширшому розмірі. Світова війна принесла цілком негативні висліди використання кінноти, яку головним чином було вжито для діянь заслонових, хоч, звичайно, були спроби використати її в цілях операційних у початковому періоді війни. *Устабілізування фронтів, розріст техніки,* спеціяльно, на фронті Західнім — то причини, що *допровадили до поверхової оцінки вартости кінноти.* Вже однак війни на Сході Европи такий

---

*) Справу оперативного вжиття кінноти підніс в дуже цінній і цікавій праці Підполк. дипл. К. Рудницький— „K. Rudnicki, podpułkownik dypl. Operacyjna użyteczność kawalerii w świetle historii. Warszawa, 1937". Про працю ту в передмові до неї знаний нам Ґенерал Др. Б. Венява-Длугошовський пише, що є вона «подією цінною і давно очікуваною... Не лише просте зацікавлення, але й прагнення, щоб кіннота наша (польська) на майбутніх полях битов вкрила себе славою, як то є в традиціях її, повинно змусити кожного кіннотчика і кожного начальника, що на війні йому випаде керувати кіннотою, ту книжку перестудіювати». А може б і наші кіннотчики книжку ту перестудіювали?

погляд — легковаження кінноти — змінили (Мамонтов, Буденний, Руммель).*)

По докладнім перегляді епізодів оперативного вжиття кінноти в війнах останнього чвертьвіччя, Автор доходить до таких висновків: кіннота мала можливості для стратеґічних успіхів, коли б було її вжито в масі до головних діянь. І була вона здатна, навіть на Західньому фронті, до бою з модерно узброєними військами; коли кіннота довела, що могла ефективно протиставитися кілька разів сільнішій піхоті в битвах над Марною і під Лодзю,**) то тим більше могла б бути здатна до відповідного завдання, як удар на крило і тили. І, в зв'язку з тим усім, насувається питання—«чи такі можливості для кінноти ще актуальні? Чи протиставлення маси кінського м'яса масі опанцерованих і до зубів узброєних модерних військ не буде упором романтика, мрії якого мусять скінчитися крівавим, траґічним розчаруванням? Без сумніву, говорить Полковник Моссор, найбільшою загрозою для кінноти, для її навіть існування, є сучасні змеханізовані й змоторизовані війська. І тому —

> не належить легковажити оперативної вартости тих військ, як чинника маневру, що можуть заступити кінноту; але не належить створювати собі ілюзій, що в найблизчому часі вдасться створити такі маси тих військ, щоб вони могли заповнити поля битов і самостійно вирішувати долю війни;

при тім не треба виключати можливости, що, в боротьбі між панцером і набоєм, певного дня вийде переможцем набій, то теж не можна будувати майбутнього держави виключно на опанцерованих військах. Бож, коли б така можливість здійснилася, то армія, кінноти позбавлена, не мала б можливости виконати маневру. А в зв'язку з тим, що панцерні війська та літництво не надаються ще до утримання терену, дальші висновки ті, що кіннота може бути для них опертям і що не належить уживати кінноту в масі для заслони і розвідування. Для розвідування в сучасних умовинах вистарчить мати невеликі відділи кінноти. Очевидна річ, що в державах, що посідають маневрові обшири й на кінноту лічать, треба виконати поважну працю для її підготовки, передусім в царині: підготовки начальників, орґанізації кінноти та треба спрямувати тактику і вишколення кінноти в керунку тих вимагань.

Підготовка начальників до керування тактичними і оперативними діяннями кінноти — то проблема, що вимагає великих зусиль, поважної праці. Бож на війні мало дати відповідне для кінноти завдання, треба, щоб то відповідне завдання було належне виконане. Автор розрізнює в цьому випадку потребу мати командирів кінноти тактичної і оперативної. Оскільки командира тактичного з'єднання мусить ціхувати одважність і бравура, остільки командир ве-

---

*) З нашої війни славні діяння Окремої Кінної дивізії, а навіть менших кінних частин, як полк Чорних Запоріжців, 3 кінний Залізний полк і т. д.

**) Див. Табор ч. 2: «Ґенштабу Підп. А. Ляшенко. Лодзинський маневр у листопаді 1914 р.».

ликої оперативної одиниці серед інших ціх характеру і розуму мусить мати розважливість, прозорливість і глибоку всебічну ерудицію.

Справі орґанізації кінноти присвячено велику літературу і під цим поглядом зроблені великі досвідчення. Знаємо, що в Західній Европі цілі великі одиниці кінноти змоторизовані — питання, чи скрізь і в якому розмірі можна такі досвідчення робити, може бути розв'язане в залежності від передбачень і евентуального театру війни. Нема в однім сумніву, що існування кінноти не виключає потреби сінування одиниць панцеро-моторових.

Змінені умовини бою ставлять до тактики кінноти наступні вимагання. Кіннота повинна здобутися на довгі марші, навіть в найтрудніших обставинах теренових, мусить бути готова до стосунково короткотривалих, але ґвалтовних боїв, рідко на вищому щаблі кінних. Можливість бою з панцерними військами мусить кіннота завждиураховувати, тому повинна вміти використовувати теренові заслони, в них шукати опертя й намагатися чинно нищити ті війська. Загроза літництва і панцерних військ ставлять до кінноти вимагання, щоб користала з нічної пори. Щодо висновків, зроблених Полковником Моссором з попередніх тез, то вони цілком логічні, ясні й для нас, українців, спеціяльно цікаві та повчаючі.

Можливостей кінноти ще не вичерпано. Там, де кінноту заховано в масі, де на неї покладаються надії, треба:

— вживати її до головної битви в масі,

— вибрати і дуже добре підготовити її командирів на щаблі оперативному,

— орґанізацію, тактику і вишколення кінноти достосувати до вимагань сучасної битви.

Вище ми згадували, що проблема вжиття літництва знайде своє місце в праці Автора. Які завдання стоять чи на літництво можуть бути покладені в сучасній війні? В основі два типи — обслуга наземних військ і безпосередні бойові завдання оперативного значення. До перших належить віднести розвідування, боротьбу з ворожим розвідуванням, охорону частин і орґанізацій запілля перед ворожим літництвом. Справа розвідування щораз то ускладнюється з огляду на орґанізацію у всіх видах протилітничої оборони—може доведеться розпізнавати силою чи підступом. В одному і другому випадку велике значення матиме технічна досконалість літництва. З огляду, однак, на конечність пасивної оборони перед літництвом, для якої найбільше значення має ніч, мабуть і розвідчі його діяння будуть перекинені на нічну пору. Щодо боротьби з повітряним ворожим розвідуванням, то цьому протилітнича оборона чи ледве буде могла спростати, рівнож і протидіяння власного літництва не буде в стані поставити суцільну і непереможну запору. Натомісць бойові завдання літництва оперативного характеру, як то вже видко було з попередніх міркувань, матимуть, правдоподібно, велике значення і з дальшим розвитком і технічним удоскона-

ленням перейдуть до галузі сучасної стратеґії, бо акція літництва охопить глибокі обшири ворожої території в усіх проявах життя. Які ж будуть для літництва оперативні завдання? — питає Полковник Моссор і вважає, що потрібні поглиблення оперативного маневру дієннями на глибокі крила і запілля, нищення вузлів командування й забезпечення та оперативних транспортів, що викличе обезвладнення орґанізму ворожої армії, і вкінці — виконання далекого переслідування. Взагалі ж літництво, вміло вжите, може дати великого значення наслідки стратеґічні й оперативні. Однак, наслідків тих можна буде осягнути тільки тоді, коли літництво орґанізаційно і тактично достосується до новітніх вимагань і можливостей.

Розглядаючи далі справу вжиття панцерних військ, Автор подає існуючі у воєнній літературі на цю справу погляди. Частина воєнної опінії — головне французька — бачить у панцернім війську, передусім з огляду на його властивості (трудність командування на полі бою і в маневрі), чинник сили, призначений до зміцнення піхоти, тобто чинник тактичний; погляди німецькі в більшості вважають, що опанцеровані війська слід уживати в масі для цілей оперативних; московська воєнна література визнає в рівній мірі доцільність обох поглядів, що знайшло свій вираз в орґанізації московського війська. Сам Автор доходить до висновку, що остання концепція слушна, але не багато держав може собі позволити на виставлення великої сили опанцерованих військ. Тому, визнаючи все ж за більш слушну концепцію німецьку, Автор вважає, що оскільки існування одної панцеро-моторової дивізії коштує біля 100 мільйонів злотих, а на такий видаток не всі держави можуть спромогтися, то слід все ж орґанізувати одиниці характеру оперативного в меншім складі. Важливою справою є керування опанцерованими одиницями. Коли взяти під увагу, що довжінь колони панцерної дивізії на поході по одній дорозі виносить до 150 км. і що завдяки тому мусить вона шукати кількох доріг, то повстане проблема керуванняількома (8—10) швидкими колонами, поминаючи проблеми інші, як, напр., зіграння різнородних відділів під час розпочаття бою і все в галасі моторів, вибухів тощо. При тім треба пам'ятати, що не всі засоби зв'язку можна використати для керування такою одиницею. І хто знає, каже Автор, чи не від розв'язання справи керування залежить рація існування цього роду війська

Розглядаючи коротко в наступних розділах ролю саперів, служби зв'язку, хемічної боротьби й вкінці — забезпечення, Полковник Моссор закликає не легковажити їхнього значення в новітній боротьбі, зокрема зв'язку і забезпечення. Проблема сучасного забезпечення масових армій вимагає не тільки справности, але й довголітніх приготовлень, що сягають в різні галузі життя. В часі воєнних діянь служба забезпечення має вирішальне значення; особливо вражливий є транспорт на діяння літництва.

Закінчує Полковник Моссор частину першу своєї праці, присвячену, як зазначено було спочатку, усталенню характеру майбут-

ньої війни та ролі в ній поодиноких родів війська, коротким повторенням найголовніших висновків.

Ото вони:

1) найбільш правдоподібною буде війна «тотальна», провагджена всім народом, з використанням усіх матеріяльних засобів,

2) нема підстав припускати, щоб яка-будь держава наразилася на осамітнення у війні та несподіване заскочення з боку сильнішого сусіди;—війна, очевидно, буде, як і Світова, війною держав,

3) треба згодитися з тим, що узброєні маси виповнять цілі воєнні театри, маючи при тім відповідну глибокість; трудно однак згодитися з тим, що виповнення таке наступить одразу і тому будуть періоди, коли кожна держава прагнутиме розв'язання в найкоротшому часі, щоб не впасти в руйнуючу стабілізацію,

4) а з того наступний висновок, що майбутня війна матиме два періоди: перший—то війна рухова, і оскільки той період не допровадить до розв'язання, наступить період боротьби позиційної, перериваної оперативними проломами,

5) у періоді рухової війни, мабуть, віджиють всі знані засади штуки воєнної, хоч і в зміненій постаті; «сильне узброєння піхоти і артилерії зміцнить їхню здатність проломову, а розріст військ швидких відродить маневр»,*)

6) може наступити з'явище спочатку проламання фронту, потім повстануть умовини рухової війни.

«*Ще раз з притиском підкреслюємо, говорить Автор, що на правдивий образ війни складеться в кожнім краю шерег чинників моральних, матеріяльних і ґеоґрафічних, тож не можна воєнних передбачень будувати для всіх країв у спосіб однаковий, не можна створювати одностайного типу майбутньої війни*».

«...Кожний мусить вірити, що високим рівнем своєї воєнної штуки вибореє для свого краю перемогу, поки темна хмара позиційної війни встигне його вкрити брудною плахтою своєї нужди і вичерпання. Але жаден вождь не може будувати майбутности свого народу на вірі в свою штуку, бо може вона завести.

Рушаючи до наступу з повною вірою в силу свого багнету, треба однак помислити про те, що може не вдасться добігти за одним віддихом до цілі. Треба буде тоді впасти на землю і закопатися, щоб відпочити і зібрати нові сили до вирішального штурму. Хто не потрапить того зробити, того запал і відвага можуть бути пробиті одним кавалком мертвого металю і тоді все скінчиться передчасно — і непотрібно».

---

*) Прагнення до цього проходить через історію воєнної штуки всіх часів і народів. Тож немає сумніву, що засади воєнної штуки мусять бути використані у війні як руховій, так і позиційній. Ред.

---

22 січня—День Свята Державности України—є день Музею Визвольної Боротьби України.

П. КРИЦЬКИЙ,
Полковник,
Військовий Інженер-електрик.

Бліндажі чи захоронки від літацьких бомб і гарматних стрілен та ОРч в польовій війні.*)

П е ч е р н і з а х о р о н к и звичайно можуть будуватися в гористій місцевості й роблять їх головним чином вибуховими матеріялами, коли то тверда порода. Захистом од стрілен і бомб тут являється та товщінь породи, що під нею вибито печеру, й од міцности породи залежатиме товщінь стелі при відповідному стрільні, що від нього хотять мати захист. На поданій у ч. 33 таблиці з американського підручника знайдемо для стрільна в 155 мм.: ґраніт і пісковець 2,4 м., м'ягкий вапняк — 3,3, а чорнозем — 5,4 м. Візьмемо для твердого каміння 3 м., для м'ягкого — 4 і для цілинної землі—6 м. На р. 20 (стор. 17) показані в плані такі захоронки; вони повинни мати 2 виходи один од одного на 6 - 12 м.; щоб стріль-

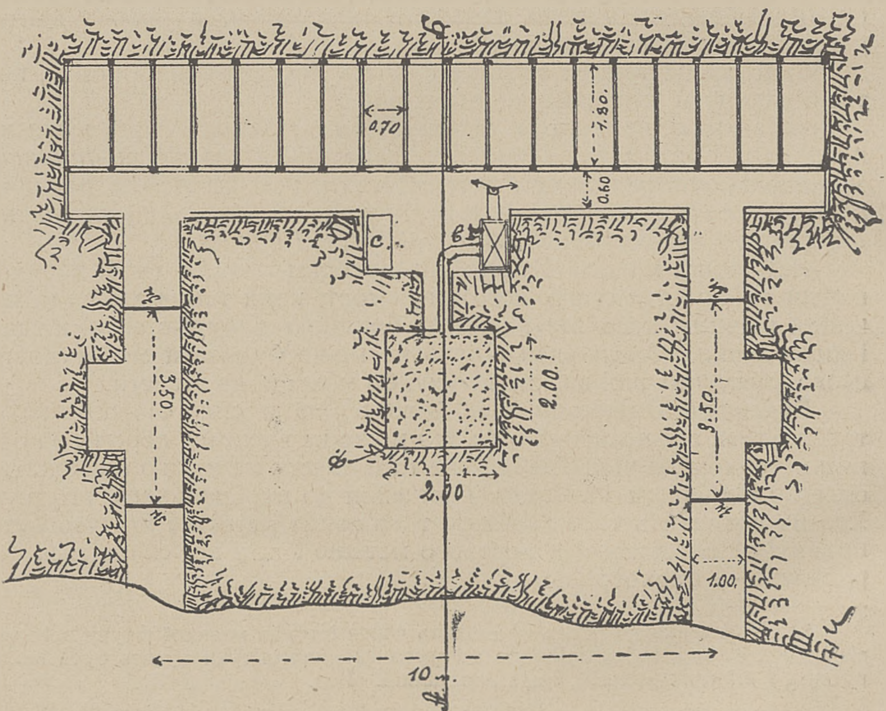

Рис. 21 Печерна захоронка з фільтром посередині між сінцями.

*) Див. «Табор» ч. 35.

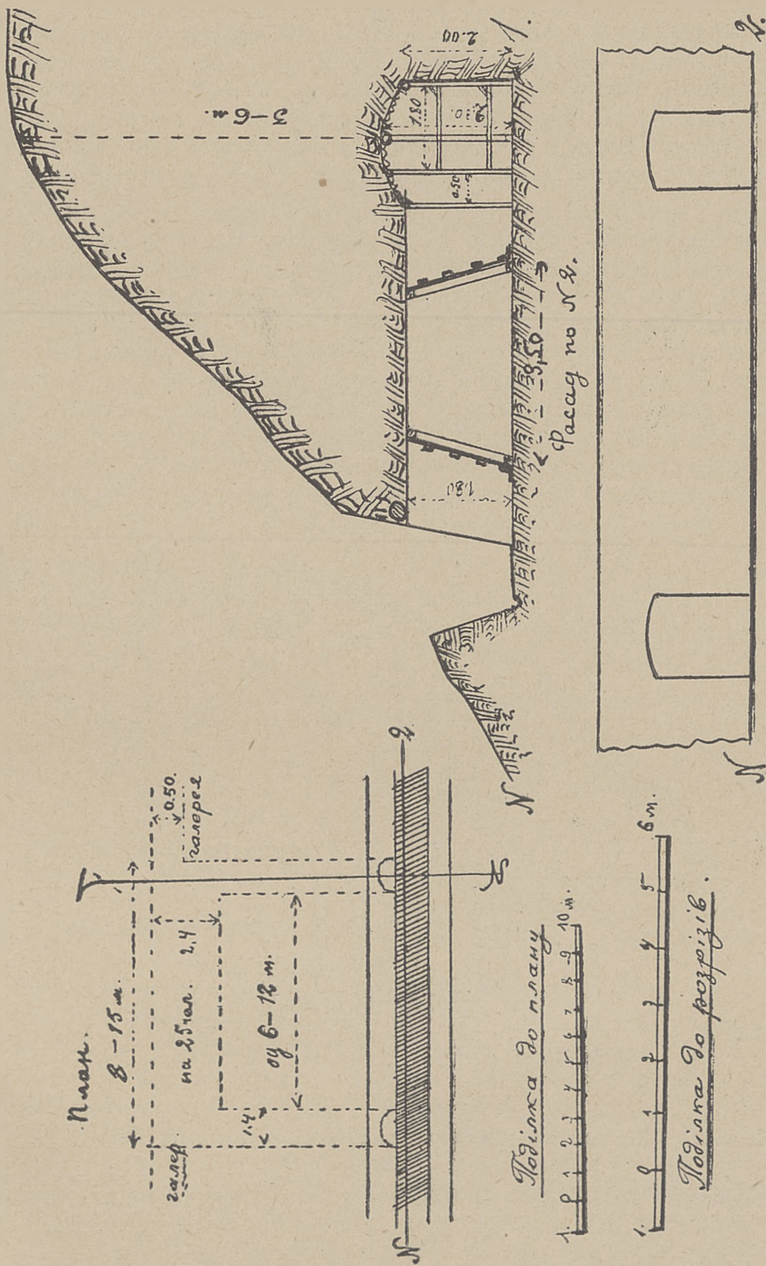

Рис. 20. Захоронка печерного типу (план, профіль і фасад).

но 155 мм. не могло обвалити обидвох виходів одночасно. Коли це на 25 людей, то довжінь захоронки буде 8—15 м.; сінці роблять такої довжині, щоб поміж заслонами було біля 3,5 м.; широчінь сінець робиться од 0,80 до 1,5 м., височінь — 1,8 м., а широчінь самої захоронки біля 3 м., при височині 2 м.; крім сінець роблять ще галерею широчінню біля 0,50 м. і біля 1,80 м. височині для сполучення з другою такою захоронкою, а іноді роблять і дві галереї для сполуки з двома захоронками (д. р. 20, план, фасад і профіль).

На р. 21 (стор. 16) показано печерний бліндаж для 18 чи 36 осіб, коли зробити нари в 2 ряди. Фільтр тут міститься посередині між сінцями у видовбаній печері, де ставлять два хемічні фільтри вряд; коли один з них вичерпається, то їх тільки переставляють і свіжий фільтр з'єднують з рурою до вентилятора («в»). Посередині вибивають виїмку, що в ній поміщають вентилятор і скриню(«с») для сховання харчів та скриню з начинням для розчину до нейтралізування і відповідних хемікалій. З цієї виїмки вибивається короткий хід такої широчіні, щоб можливо було працювати (0,50 м.), а далі видовбують простір 2 × 2 м., щоб був вищий від підлоги, і в ньому ставлять, як було сказано, два хемічні фільтри. Один

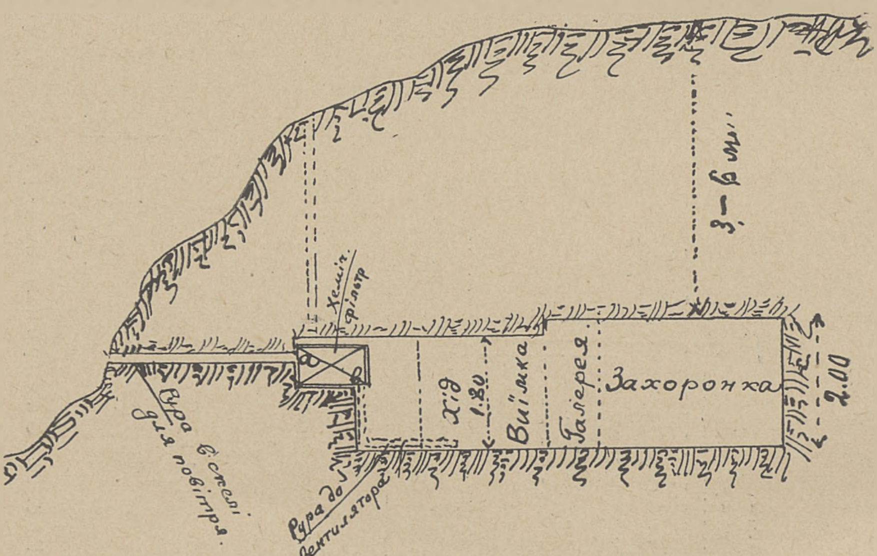

Рис. 22. Печерна захоронка. Розріз по АБ рис. 21.

з них діркою («а»), що в неї повинно входити повітря, з'єднується з рурою, що вибита чи зверху, чи збоку, (як буде зручніш), а діркою («в») з'єднується рурою з вентилятором (див. рис. 21 і 22).

Коли ґрунт не скелистий, підземні захоронки копають мінним способом чи шахтярським, т. т. одно-

часно з копанням ходу чи галереї одягають його голянськими рамами з дощок чи з брусів. Найбільш вигідно таким чином будувати захоронки на рівній місцевості й просто з стрілецького окопа чи з ходу сполучення; іноді такі захоронки звуть «лисячими норами». Товщінь верстви твердої землі над лисячими норами залежить від калібра стрільна, що од нього

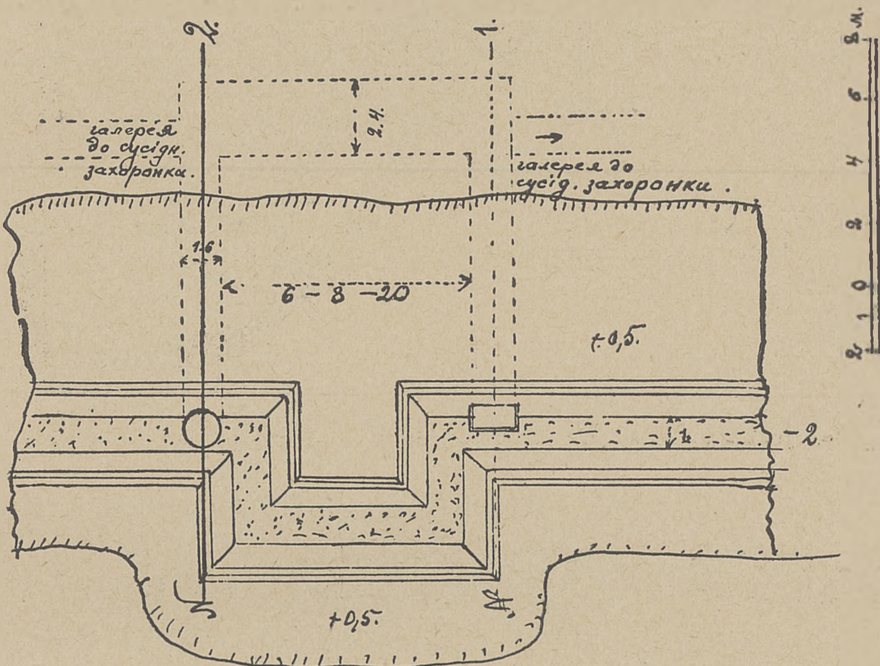

Рис. 23. План важкого бліндажу (лисяча нора).

повинна захоронка захищати, та од якости ґрунту. При можливості, входи в лисячі нори, щоб їх стрільно не обвалило, захищають надійним матеріялом: рейками, двутавровими балками чи залізобетоновими трямами. Такі захисти, зрозуміло, можливо будувати при умовинах, щоб ґрунтові води були низькі, інакше вони заливали б їх чи робили дуже вогкими. Ці захоронки треба робити провітрювальними, а коли цього осягнути неможливо, потрібно мати всі засоби для освіження повітря в них та хемікалії для нейтралізування шкідливих газів. Головна перевага цих захистів полягає в тім, що їх можливо робити повсякчасно, навіть і під обстрілом ворога (див. р. 23 — план, р. 24 — розріз по № 1 (а) та р. 25 — розр. по №1 (б) й р. 26 — розр. по № 2). В плані показано окоп, що з нього зроблено два ходи до захоронки; правий хід зроблено голянськими рамами (р. 24) і брусовими рамами (р. 25), а лівий (за-

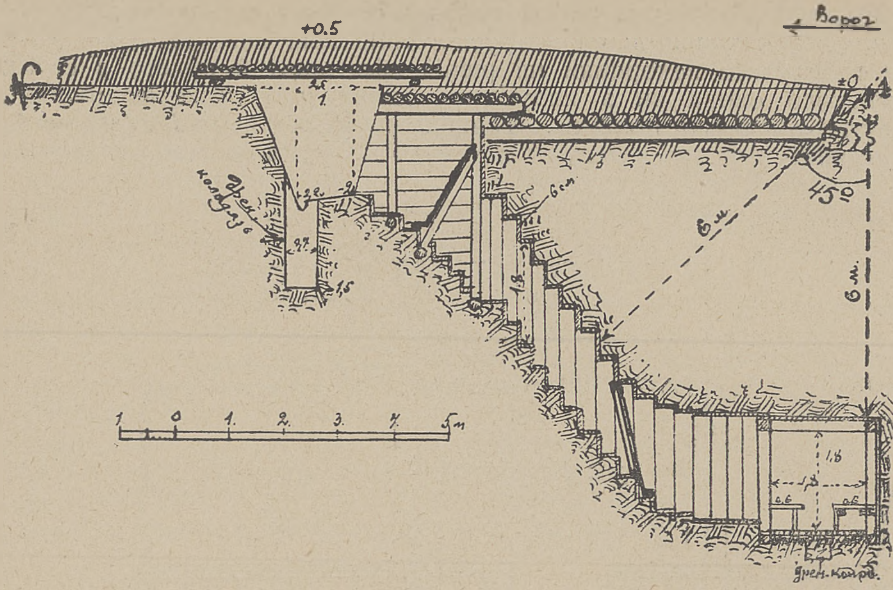

Рис. 24. Лисяча нора. Розріз по № 1(а) рис. 23 (голянські рами).

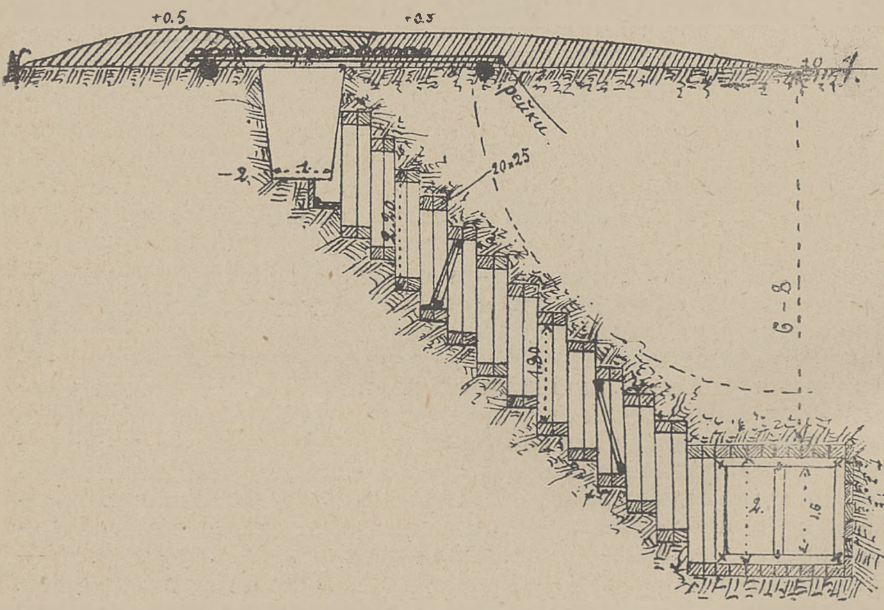

Рис. 25. Лисяча нора. Розріз по № 1(б) р. 23 (рами з брусків).

пасовий) зроблено мінним колодязем (р. 26), при чому на одяг його взято бетонові кільця (в поперечнику 1 м. і широчінню — 0,70 м.), що їх вживають для звичайних колодязів. Цей запасовий хід повинен мати драбину для вилізання з нього чи клямри, загнані й пробетоновані в кільцях, та на випадок ще й драбину з линви.

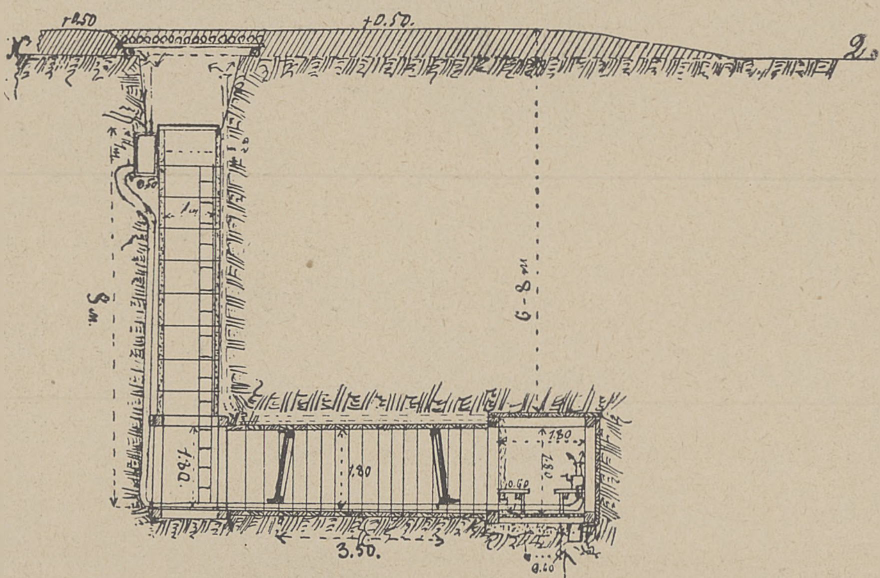

Рис. 26. Лисяча нора. Розріз по № 2 рис. 23 (мінний колодязь).

Зверху хід матиме непропускальну покришку в підземній галереї та ще й 2 непропускальні заслони на випадок од ОРч. Крім цього, має фільтр хемічний і руру од фільтра по підлозі галереї до вентилятора в захоронці, а також руру, що в захоронці своїм другим кінцем доходить до підлоги, для виходу зіпсованого повітря захоронки, що збірається над підлогою. На р. 24 показано дашок над входом, що захищає його од шрапнельних куль і скалків стрілен, а також од зору дозорців, а на р. 25 — ще, крім того, шаром рейок від обвалу стрільнами. Захоронки на рис. 24 і 25 забезпечені од ОРч непропускальними заслонами й, як непровітрювальні, повинні бути забезпечені всіма засобами для освіження повітря й хемікаліями для нейтралізації зіпсутого повітря й ОРч. Розміри їх видні з плану й 3-х розрізів.

Важкий бліндаж (рис. 27) італ. інж.-полк. Biagio Biagioli*) цікаво сконструований і забезпечений всім необхідним, навіть занадто. Це — галерея з 2 виходами, забезпеченими непропускальними заслонами. Широчінь її — 1м., височінь — 1,80м., обсяг її —

*) „Rivista d'Artiglieria e Genio", 1934 р., ч. 1.

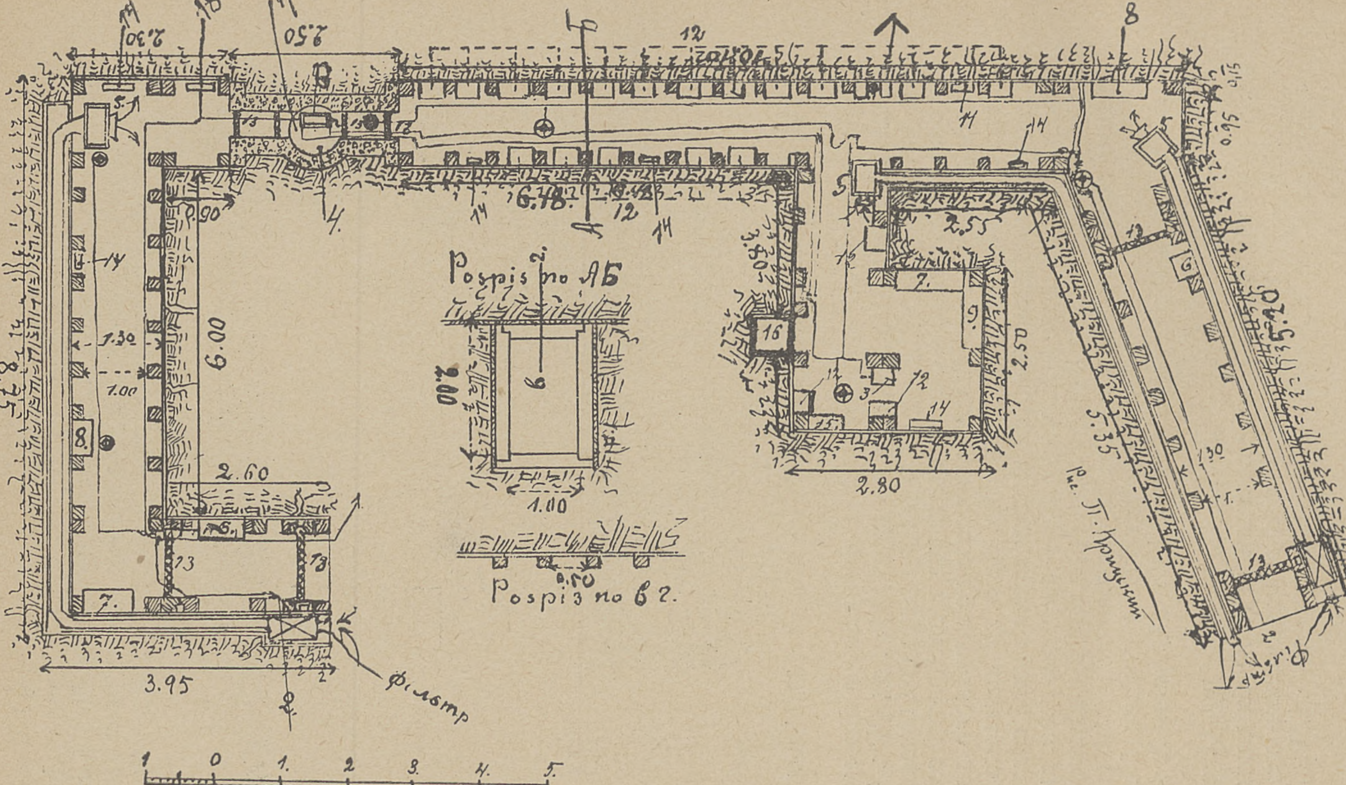

Рис. 27. Важкий італійський бліндаж. Легенда: 1) дроти освітлення, 2) дзвінкові дроти, 3) телефонічні дроти, 4) рура для вентиляції, 5) вентилятори, 6) скринька з гідропультами, 7) скр. з бомбами кисеня, 8) скр. з запалками, 9) скр. з одягом для захисту від ОРч, 10) скр. з оксилітом і пірамідоном в картонках, 11) скр. з посудом для добування кисеня з оксиліту, 12) стільці, 13) заслони, 14) скриньки із хлорним вапном, 15) бомби із стисненим повітрям, 16) запасові харчі, 17) дозорчий пункт (хід із рури), 18) група акумуляторів.

90 м.^{3}; призначена на 20 чол., а тому на особу приходиться 4,5 м.^{3}, т. т. вистарчить на $2^1/_4$ години. Маються 2 вентилятори, що через фільтри можуть по рурах 6—10 цм. в поперечнику втягнути 60 м.^{3}, і один вентилятор, що тільки виганяє, по потребі, зібране над підлогою зіпсуте повітря; він має хлипавку, що забезпечує від ОРч. Вся галерея обшита дошками з боків, на стелі й на підлозі; притискуються ці дошки до ґрунту рамами з брусів 15 × 15 цм. (див. роз. по АБ); віддалення рами од рами на 0,50 м.; в лівій частині зроблені з бетону вузенькі суточки, між якими виходить бетонова рура,

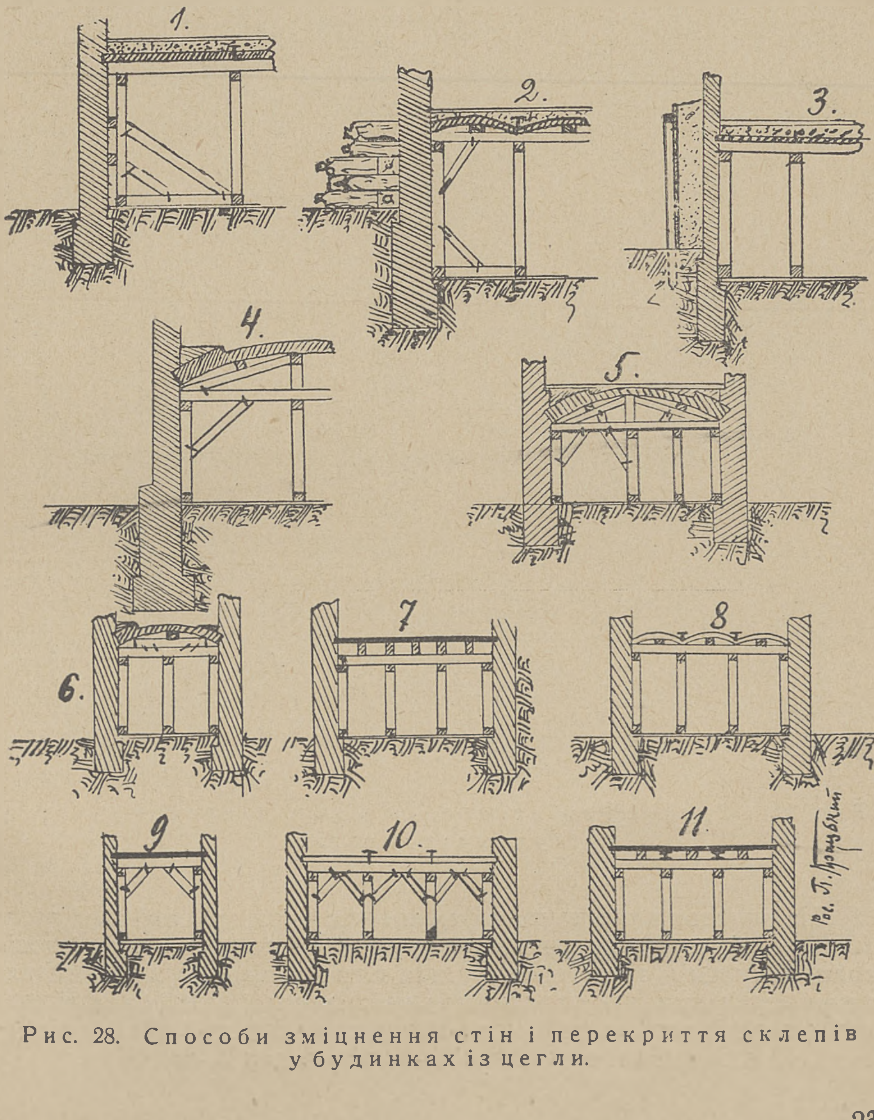

Рис. 28. Способи зміцнення стін і перекриття склепів у будинках із цегли.

що служить в час вільний од ОРч для провітрювання; тою рурою вилазить дозорець на дозорчий пункт; од інших частин помешкання відділяють 4 непропускальні заслони. Протягнуті дроти для електр. освітлення, що даватиме енерґія від акумуляторної групи. Крім того, проведена інсталяція телефону до начальника захоронки (окреме помешкання) й дзвінків на визов і сполох, що йдуть теж до начальника захоронки.

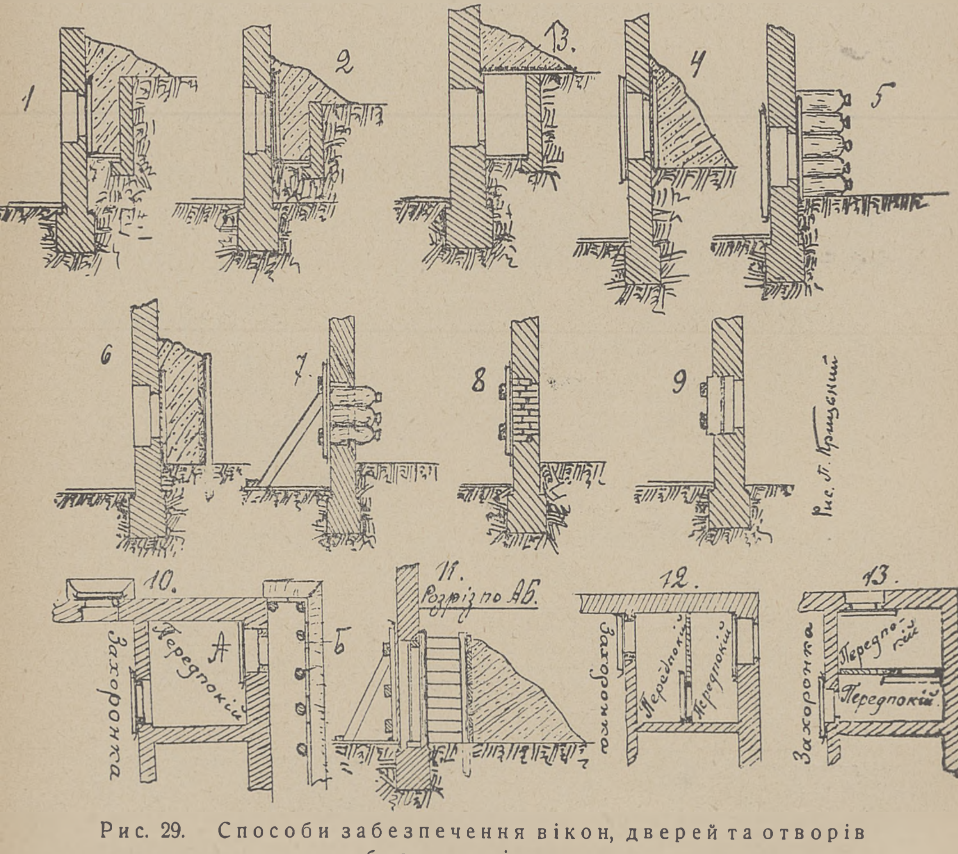

Рис. 29. Способи забезпечення вікон, дверей та отворів у будинках із цегли.

На випадок вичерпання акумуляторів і фільтрів маються засоби для освіження повітря, а саме рури зо стисненим киснем і повітрям, начиння й запас оксиліту для витворювання з нього кисня; потім скриньки з хемікаліями для нейтралізації ОРч, з гідропультом, хлорним вапном і хлорною содою, герметична скринька з харчами. Мається 20 стільців, що підіймаються, для 20 чоловіка.

Пристосування будинків з цегли. На випадок, коли в місці розташування війська знайдуться будинки з цегли, що

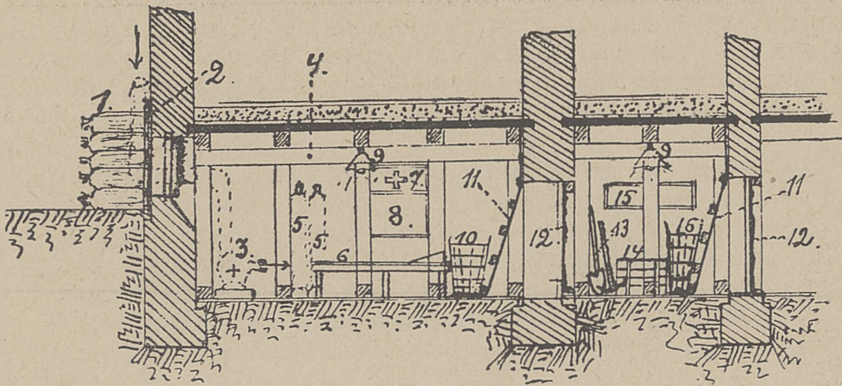

Рис. 30. Зразок влаштування склепу в будинку з цегли яко захоронки від ОРч та стрілен середніх калібрів. Легенда: 1) забезпечення вікон од скалків стрілен і літ. бомб та тиснення газів з них, 2) щити з дощок з непропускальними прокладками, 3) вентилятор з рурою та фільтром, 4) зміцнення стелі риштуванням з брусів, 5) дві стальові рури зо стисненим кисенем, 6) тапчан для відпочинку, 7) скринька із ліками, 8) герметична скринька із запасовими харчами, 9) електричні лампи, 10) цебер із запасовою водою для пиття, 11) непропускальні заслони, 12) зачинені двері із непропускальною прокладкою, 13) лопати й оскарди, 14) герметична скринька для хлорного вапна, 15) скринька з масками, 16) зрізок на воду для хемікалій.

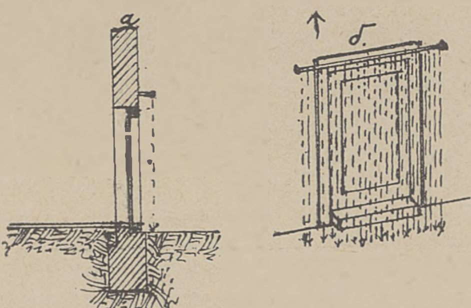

Рис. 31. Водяна заслона проти ОРч („а" — профіль, „б" — фасад).

мають підвали, в них можна заховатися од стрілен і ОРч, тільки треба скріпити від руйнування верхні поверхи та надвірні стінки від тиснення повітря, що повстає од вибуху стрілен і літацьких бомб (на мал. 28, рис. 1, 2 і 3, показано, як скріпляти надвірні стіни, а рис. 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10 та 11 показують способи зміцнення перекриття склепів).

На мал. 29 показані способи, як охороняти вікна й оддушини од ОРч та скалків стрілен і літацьких бомб. Рис 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9 і 10 показують, як треба зробити двері й вікна непропускальними

і як охоронити двері од тиснення повітряних хвиль, що повстають од вибухів стрілен та літацьких бомб; тут зроблений захист з кілків, обшитих дошками та присипаних з надвору землею. Рис. 11 подає розріз по АБ рис. 10. Далі, на рис. 12 і 13 показано, як з однієї кімнати зробити перегородками два передпокої для ліпшого захисту од ОРч. Скрізь непропускальними прокладками будуть тканини, що наолієні й добре скроплені нейтралізуючими розчинами, а за недостачою їх — толь чи хоч насичені олією та нейтральними розчинами великі аркуші грубого паперу. Добре робити перед дверима тамбури чи передсінці, або хоч завішувати двері з-надвору непропускальними заслонами (див. р. 5, «а», «б» та «в»).

Рис. 30 подає зразок пристосування склепу цегляної будови для захисту проти ОРч й стрілен середніх калібрів, а рис. 31 — використання штучного дощику для захисту від ОРч.

Матеріяли: 1) „Польова фортифікація", Коханова, 1925 р.
2) „Rozhledy technickych zbrani“, 1935 р.
3) „Vojenské Rozhledy“ за 1934, 1935, 1936 і 1937 роки.
4) „Vojensko-Technické zpravy“, 1934 і 1936 р.р.
5) „Chemicka Valka“, Ettel, 1932.
6) „Der Chemische Krieg“, Dr. Rudolf Hanslian.
7) „Rivista d'Artigleria e Genio“, 1934 р., ч. 1.
8) „Obrona Obywatelstva“, 1935 і 1936 р.р.
9) „Ochrana proti leteckym útokûm“, 1936 р.

ЮРІЙ НАУМЕНКО

Піхотний курінь у сторожовій охороні.

(Тактичний приклад за німецькими взірцями).

Загальні положення: Відтинок піх. куреня (здебільша зміцненого) називається сторожовим відтинком. Саму охорону виконують стрілецькі сотні (зміцнені у випадку потреби), які висувають для безпосередньої охорони польової варти і бекети, а для розвідки — стежі і «чуйки» поперед лінії чування.

Кожна з стр. сотень (курінь має 1—2 сотенні відтинки) підготовлюється, стосовно до наказу н-ка стор. відтинку, на випадок ворожого наступу: або до оборони або до затримуючого (запізнюючого) опору.

Польова варта має 1—3 рої, часом зміцнені тяжкою зброєю піхоти. Вона виставляє вперед бекети по 3 чол. (один — яко начальник) з лорнеткою і сиґналізаційними засобами; на важливіших напрямках виставляється зміцненого бекета (з легким кулеметом). Бекет не може бути віддалений більш як на 500 м. від своєї польової варти. Решта стр. сотні становить резерву сотенного відтинку— так зв. головну чату. Частини куреня, що не входять до складу сотенних відтинків, становлять сторож. резерву.

При розміщенні сторож. охорони слід мати на увазі:

1) негайне забезпечення самого розміщення частин,

2) маскування, зокрема перед повітровим ворогом,

3) розвідка попереду лінії чування,

4) стосуючися до сітки шляхів з'ясувати, звідки можна чекати швидких частин ворога (зокрема на відкритому крилі),

5) використати природні перешкоди; де треба — поробити перешкоди штучні,

6) розподіляти сили стосовно до завдання (стала оборона чи затримуючий опір),

7) пересічений терен зайняти густіш і міцніш,

8) забезпечити собі добрий зв'язок поміж частинами сторож. охорони, втил і до сусідів.

Розпорядження бажано видавати в такому порядкові (очевидно, це не є обов'язуюча схема, бо не в усіх випадках конче виконувати кожну точку):

1. Усні розпорядження для зайняття сторож. відтинку:

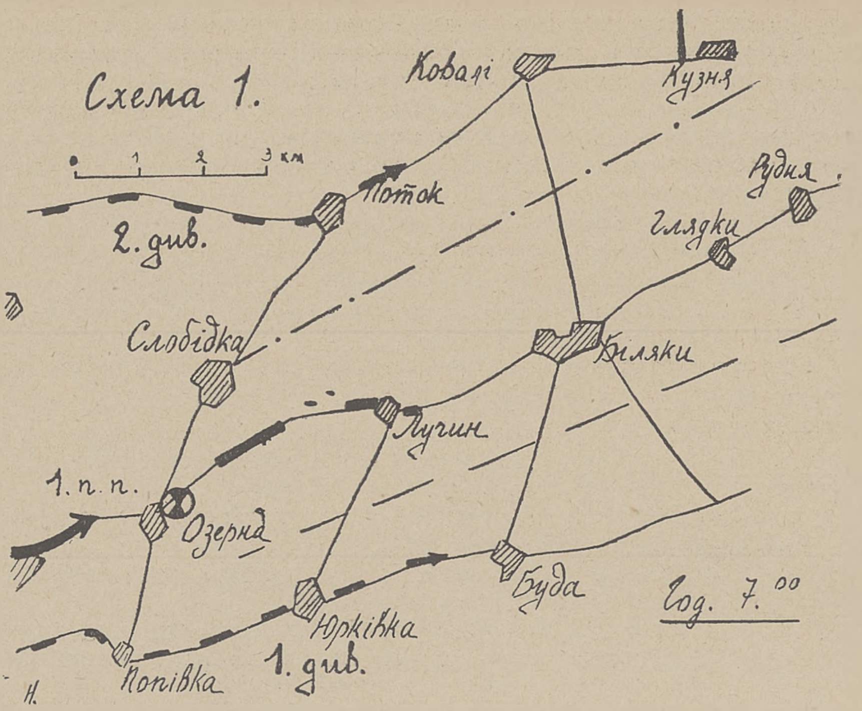
відомості про ворога, власні розвідчі частини попереду фронта;
власний намір, означення сторож. відтинку;
де має забезпечувати дотеперішній передній відділ аванґарду (зайняття панівних пунктів);
загородження важніших доріг, заходи для розвідки і зв'язку;
розпорядження для головних сил аванґарду, тяжкої зброї, розвідка терену, використання саперів;
особисті відвідини сотенних відтинків, огляд терену від сторони ворога;
де мають чекати к-ра куреня к-ри сотень;
пароль (пропуск); у випадку потреби — затримання закладників.

2. Писемний наказ (після особистої рекоґносцировки):
відомості про ворога і про власні війська, час відпочинку, розчленення куреня, довжінь лінії оборони (ев. лінії опору), лінія чування, лінія ближчої розвідки;
план огню, зв'язок з сусідами, зміцнення терену;
ступінь готовости для залоги стор. відтинку і резерви;
оборона протиповітрова, протигазова і протипанцерна;
використання саперів, зв'язок, пароль;
бойовий обоз і санітарний пункт;
сиґнали, бойова готовість, донесення.

Тактичний приклад (схема 1). 1.курінь 1. піх полку, яко аванґард лівої похідної колони 1. п. див. і маючи сусідів з обох боків, осягнув у марші на північний схід 1 грудня о год. 7 чолом свого переднього відділу захід. облямівки с. Лучин.

Ворог дня 30 листопада був виявлений повітровою розвідкою у м. N (коло 80 км. на півн. схід.).

1. п. дивізія має в ночі з 1 на 2 грудня продовжувати марш.

Розвідч. дивізіон дивізії вночі йшов між аванґардом і головними силами правої колони (2 і 3 п. полки). Довжінь відбутого маршу дивізії — коло 30 км.

Порядок руху аванґарду (1 куреня): *)

Передній відділ: 1. сотня,
чота тяжк. кулеметів,
чота саперів.

Головні сили аванґарду: (на 1.200 м. від переднього відділу):
2. сотня,
штаб куреня, чота зв'язку, кінний рій,
саперна сотня (без одної чоти),
4. сотня (кулем.) — без одної чоти,
чота 13. сотні (піхотн. гармат),
3. сотня,
бойовий обоз.

Наші війська знаходяться у ворожій країні. Погода суха, коло 5 ступ. тепла. Схід сонця — год. 7.57, захід — год. 15.53.

---

*) 14 (протипанц.) сотня вночі йде вкупі між аванґардом і головними силами колони.

О год. 7 до чола головних сил аванґарду, де їде к-р куреня, під'їжджає самоходом к-р полку, з ним к-р 14 сотні (протипанц.), забирає з собою к-ра куреня, курінного ад'ютанта, н-ка зв'язку і к-ра саперної сотні до східньої облямівки с. Лучин і дає усний наказ (слід мати на увазі, що не завжди наказ к-ра полку може бути такий докладний, як оцей; за браком часу вистарчить поки що дати головні точки — куди йти сторожовому куреню, яку лінію тримати та лінію чування):

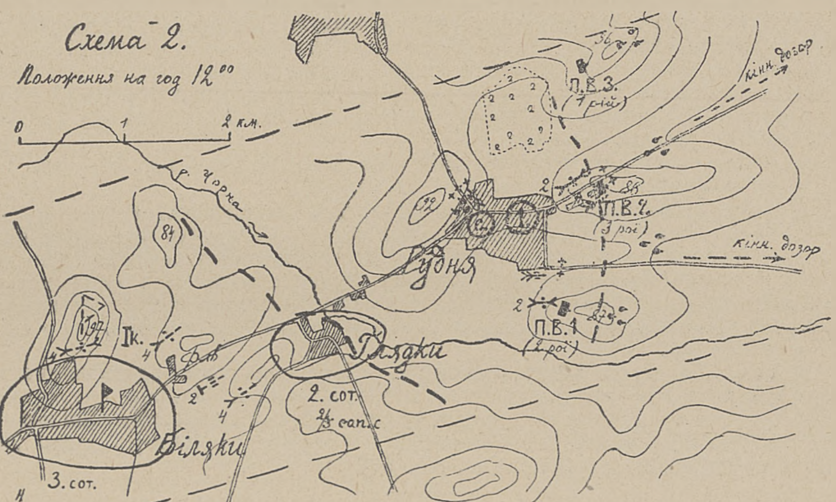
1) про ворога нових відомостей немає;

2) наша дивізія стає на відпочинок до вечера; головні сили 1 п. полку в районі с.с. Слобідка — Лучин — Озерна; розв. див-н буде розвідувати з наступом дня в напрямі маршу;

3) аванґард стає сторожовою охороною з резервою у с.с. Глядки—Біляки і одною висунутою сотнею в с. Рудня;

4) сторож. резерва правої колони дивізії в с. Х; сусідньої колони зліва (2 п. див.) ще невідомо, правдоподібно в с. Ковалі;

5) лінія чування дивізії (схема 2): с. О.—с. К.—р. Чорна на півд. схід від с. Рудня — вис. 87 — вис. 86 (на схід від с. Рудня) — вис. 96;

6) у випадку наступу ворога боронити висоти на правому березі р.Чорна;

7) розвідку вислати до лінії с.с. Р. — С. Зв'язок з розв. див-ном тримати через с. С.; для цього приділяю 15 (самокатна) сотню;*)

8) розмежовуючі лінії лишаються дотеперішні;

9) приділяю до вас саперну сотню, 14. (протипанцерну) сотню (без одної чоти) і 1. батарею арт. полку, яка стане в с. Біляки;

10) штаб полку в домі священика в с. Лучин. Пізніш я приїду до вас;

11) для зв'язку використати поштову лінію.**) Розв. див-н перерве лінію перед сторож. відтинками;

---

*) В сторож. охороні слід ощаджувати кіннотчиків; на добрих дорогах краще використати самокатчиків.

**) Поштову лінію вже обслідував н-к зв'язку полку. Чоту зв'язку слід ощаджувати. Радія липше не вживати з причини небезпеки підслуху.

12) донесення зо схемою на год. 10.00.

Видавання наказу закінчується о год. 7.20 (ознайомлення з мапою, нотатки ад'ютанта — все вимагає часу). У цей час передній відділ наближається до с. Біляки на 1 км., а головні сили аванґарду осягнули с. Лучин.

Міркування к-ра куреня:

1) Використання населених пунктів під оглядом тактичним і практичним (стайні, бо зимова пора).

2) Порядок розпоряджень, щоб жадна частина не пройшла через визначений для неї пункт для розпологу; необхідні швидкі і короткі перші накази.

3) Необхідність особистої розвідки терену разом із к-рами частин, щоб можливо швидче підготовити оборону.

Розпорядження к-ра куреня від год. 7.20:

1) Год. 7.21, н-кові зв'язку: — «Ідьте до н-ка головних сил аванґарду. Головні сили йдуть до с. Біляки і зупиняються на східн. облямівці у роздоріжжя. Туди прибудуть всі к-ри частин».

2) Год. 7.22, ад'ютантові : — «Передайте наказ передньому відділу:

а) полк зупиняється на відпочинок, наш курінь займає сторожову охорону в с. с. Глядки—Біляки. Штаб куреня в с. Біляки;

б) 1. сотня (дотеперішній передній відділ) з чотою тяжк. кулеметів йде до с. Рудня, звідки й забезпечує курінь; розвідати позицію для затримуючого опору і зайняти її зараз же. Виставити по одній польовій варті на вис. 87, вис. 86 і вис. 96. В селі зараз же замкнути східні виходи для цивільного населення і зайняти поштовий уряд. Сотні підлягатиме чота 14. (протипанцерн.) сотні і саперна чота. Забезпечувати дороги на схід, північн. схід і півн. захід проти механізованої розвідки ворога;

в) лінія чування: р. Чорна на півн. схід від с. Рудня — вис. 86 — вис. 96;

г) розмежовуючі лінії з сусідами, як дотепер;

ґ) я приїду за годину до 1. сотні і тоді дам дальші накази».

3) Год. 7.30, к-рові 14. (протипанцерн.) сотні: — «Ви чули наказ к-ра полку і мої розпорядження. Ваша сотня захищає проти механізованих частин ворога: одна чота приділяється до 1. сотні в с. Рудня, а друга чота розміщується в с. Біляки по одній гарматі на виходах з села. Ви будьте при штабі куреня. Донесення про зайняття становищ до год. 8.30 прислати на роздоріжжя у схід. частині с. Біляки».

4) Год. 7.33, к-рові саперної сотні: — «Попередні розпорядження знаєте. Сотня має поробити перешкоди проти механізованих відділів ворога в с. Рудня і на мості в с. Глядки. Одну чоту передайте в розпорядження к-ра 1. сотні, а дві чоти розмістіть у с. Глядки, де н-ком залоги буде к-р 2. сотні. Донесення про зроблені перешкоди на год. 9.00».

Тепер к-р куреня їде до с. Біляки і там швидко оглядає враз з к-рами 15. (самокатн.) сотні і 1. батареї арт. п-ку село для розташування сторож. резерви. Тут же розподіляє село для окремих частин (схема 3) і заряджує, щоб не ставати на помешкання частинами менше роя (ворожа країна і більша готовість у випадку сполоху). К-рам сотень і чоти піх. гармат наказує розвідати позицію на висотах правого берега р. Чорна. Н-к зв'язку в той час шукає сполучення втил і з сусідами, користаючи з існуючої телеф. лінії (слід старатись якнайшвидче зайняти поштовий уряд, щоб не дати часу урядовцям зіпсути урядження).

Потім к-р куреня їде до с. Рудня, залишаючи в с. Біляки н-ком залоги на час своєї відсутности к-ра 15. (самокат.) сотні. В с. Рудня він справджує розпорядження к-ра 1. сотні і доповнює їх (напр.,

вказує шлях відходу сотні у випадку наступу ворога). Вертаючися, к-р куреня обдивляється позиції на висотах правого берега р. Чорна від сторони ворога, вказує викликаним вперед к-рам. 2. і 3. сотень головну лінію оборони і наказує к-рам 4. (кулем.) сотні і чоти піх. гармат обібрати становища.

Розташування частин у с Біляки

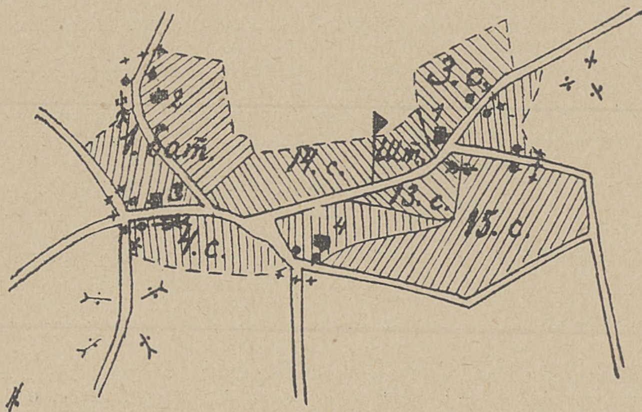

Схема 3.

Коли вже вжито всіх заходів у терені, коло год. 10.00 к-р куреня видає писемний загальний наказ:

Сторожовий курінь.
(Зміцнений 1. курінь 1. п. п.)

Штаб куреня с. Біляки.
1.XII. год. 9.30. Заїзд у східній частині села.

НАКАЗ СТОРОЖОВІЙ ОХОРОНІ.

1) Відомості про ворога (за останніми донесеннями). Слід числитися з появленням швидких ворожих відділів.

Розвідч. див-н розвідує попереду дивізії до лінії...

2) Наша дивізія відпочиває до год. 17.00. Головні сили нашого полку в районі с.с. Слобідка—Лучин—Озерна.

Сторожовий курінь правої колони має по одній сотні в с.с. М. і Р., сторож. резерву — в с. В.

Сторожовий курінь 2. п. див. (ліворуч) має одну сотню в с. Кузня сторож. резерву в с. Ковалі.

3) Наш курінь займає сторожову охорону в межах, вказаних у п. 5 (розміщення частинами не менш роя):

а) 1. сотня, зміцнена чотою тяжк. кулеметів, чотою протипанцерн гармат, одним роєм самокатчиків і саперною чотою — в с. Рудня. Сотня виставляє по одній польовій варті на вис. 87, вис. 86 і вис. 96. Лінія чування: — р. Чорна на півд. схід від села — вис. 86 — вис. 96. Розвідка до лінії с. с. Р. і С. Тримати зв'язок управо з 1. курінем 2. п. полку. Зв'язок з розв. див-ном тримає курінь.

б) сторожова резерва — в с. с. Глядки і Біляки.

В с. Глядки: 2. сотня і саперна сотня (без одної чоти); в с. Біляки: штаб

куреня, чота зв'язку, рій кінноти, 3. сотня, 4. сотня (без одної чоти), сотня самокатчиків, чота піхотн. гармат, протипанцерн. сотня (без двох чот), бойовий обоз, 1. батарея арт. полку.

Частини відпочивають у готовості.

4) Місцеве забезпечення: від 2. сотні один рій у с. Глядки і від 4. сотні півчоти у Флв.

5) Розмежовуючі лінії праворуч і ліворуч...

6) Розмежовуюча лінія між 2. і 3. сотнями на лінії оборони — дорога Біляки — Глядки (для 2. сотні).

7) У випадку наступу переважних сил ворога 1. сотня відходить через с. Глядки до Флв. (на схід с. Біляки). Додана їй чота тяжк. кулеметів і чота протипанц. гармат вертаються до своїх частин. При відході з с. Рудня останні частини дають сиґнал червоними ракетами.

Курінь займає і боронить позицію на висотах по правому березі р. Чорна. Завдання для тяжкої зброї дано на місцевості.

8) Протипанц. сотня (без одної чоти) передає одну чоту 1. сотні в с. Рудня, а другою чотою забезпечує с. Біляки. Після відходу 1. сотні обидві чоти займають підготовлені позиції у с. Біляки.

9) Саперна сотня, після виконання конечних праць, відпочиває двома чотами в с. Глядки і одною — в с. Рудня. З відходом 1. сотні сап. сотня відходить на північно-західню облямівку с. Біляки.

10) 1. батарея арт. полку підготовлює становища у с. Біляки на випадок наступу ворога.

11) Чота зв'язку підтримує сполучення між частинами куреня, зо штабом полку і з сусідами. Зробити підготовчі зарядження для зв'язку на лінії оборони.

12) Вози бойового обозу і кухні лишаються при сотнях. При наступі ворога вони завчасу приєднуються до бойового обозу куреня на захід. облямівці с. Біляки.

13) Перев'язочний пункт від год. 13.30 у с. Глядки.

14) Пароль:

15) Світляні сиґнали: білі ракети—ворожі панцерні вози; червоні ракети у 1. сотні — сотня залишила с. Рудня.

16) Командний пункт куреня: дім священика в с. Біляки, при наступі ворога — на вис. 97 (на північ від села).

П и с е м н о: 1, 2, 3 і 4 сотням, сотні самокатч.,
14. сотні, чоті піх. гармат, саперн. сотні, 1. батареї
арт. полку.

Підполковник Н.

Коли вдень не було ворожого наступу, а полк розпочинає марш лише з темрявою, то ще засвітла треба дати розпорядження:

1) 1. сотні:

а) польову варту 1. з її бекетом відтягнути ближче до дороги,

б) кулеметні півчоти мусять зайняти становища безпосередньо у доріг і підготовити відкриття вогню вздовж цих доріг.

2) Сторож. резерві:

а) збільшити місцеву охорону на лінії оборони,

б) кулемети і піх. гармати підготовляють огонь по дорозі Глядки—Рудня і запоровий огонь перед лінією оборони,

в) до командних пунктів сотень приділити бездротові засоби зв'язку,

г) перевірити, чи не видко вогнів у розположенні військ.

Щоб дати повну картину чинностей к-ра куреня, що виставляє сторожову охорону, не зайвим буде оглянути і ті чинності його,

які стосуються розташування частин у с. Біляки, де к-р куреня буде водночас і нач-ком залоги. Очевидно, що брак часу (курінь о год. 7.00 підходить уже до с. Біляки) вимагає найпростіших розпоряджень. Бажано розподілити село на райони ще до прибуття частин, для чого зараз же висилаються туди самокатчики (по два від кожної сотні чи відповідньої частини). Самий розподіл у загальних рисах може к-р куреня зробити по мапі ще в с. Лучин у формі усного наказу: —

«Розполог частин у с. Біляки (в напрямі маршу): попереду праворуч (півд.-східня частина) — 15. (самок.) сотня, попереду ліворуч (півн.-схід. частина) — 3. сотня, позаду ліворуч (півн.-західня частина) — 1. батарея арт. п-ку, позаду праворуч (півд.-захід. частина) — 4. (кулем.) сотня, у середині села — решта частин.

Остаточні межі будуть вказані в с. Біляки самокатчикам, що їх вислано від частин. Частини розташовуються зо своїми бойовими обозами, залишаючи вулиці вільними, і зараз же видають козакам снідання.

Виходи з села замикаються перешкодами і їх пильнують: дорогу на півд. схід (на с. X) — сотня самокатчиків, дорогу на с. Глядки — 3. сотня з доданою протипанцерн. гарматою, дорогу на с. Ковалі — 1. батарея також з протипанц. гарматою, західній вихід з села — сотня самокатчиків з протипанц. гарматою. Уживати криниць лише після огляду їх саніт. старшиною».

В самому с. Біляки к-р куреня дає зарядження щодо: зайняття поштового уряду чотою зв'язку, зайняття бензинової станції протипанц. сотнею, затримання закладників (священика, вчителя, н-ка поштового уряду). За посередництвом місцевої сільської влади оголошує населенню:

1) знести всю зброю, не виключаючи рушниць до полювання, до сільського уряду,

2) забороняються телефонічні розмови і передача яких-будь відомостей назовні,

3) виходити з села можна лише з перепустками військової влади і то головними шляхами. По тих, що спробують вийти з села, минаючи головні шляхи, варти відкривають огонь без попередження,

4) з наступом темряви всі вікна мусять бути завішені.

Потім к-р куреня (ев. старшина, якого він залишить за себе на час виїзду вперед) розподіляє село на частини, заряджує вартівничу службу, визначає вартового старшину. Після свого повороту з огляду сторожової сотні к-р куреня, вже як н-к залоги, дає наказ:

1) комендантом села[1]) призначаю сотн. У. (самокатн. сотня); місце постою в школі. Вартовим старшиною призначаю хор. М. (3. сотня).

2) Визначаю зовнішні варти:

а) № 1 — в складі 2 підстарш., 14 стрільців і сурмач від 3. сотні (вона ж і внутрішня варта) — на роздоріжжі в східн. частині села; додаю протипанц. гармату;

б) № 2 — 1 підстарш., 6 стр. і сурмач від 1. батареї при дорозі на с. Ковалі; додаю протипанц. гармату;

в) № 3 — 1 підстарш., 10 стр. і сурмач від самокатної сотні — на роздоріжжі на зах. облямівці; додаю протипанц. гармату;

---

[1]) До обов'язків коменданта села належить перевірка доцільности маскування частин, перевірка протилітакової оборони, варт і загороджень, догляд за сільськими владами.

г) № 4—1 підстарш. і 7 стр. від самокатної сотні—при дорозі на с. Буда.[1])

3) На випадок сполоху частини збіраються кожна на свойому збірному пункті, готові до вимаршу. Варта № 1 і протилітакові кулемети лишаються на своїх місцях; решта варт приєднується до своїх частин. Бойовий обоз лишається у готовості на своїх місцях.

4) Яко протилітакова оборона — від 3. сотні три легкі кулемети на півн. схід від села і від 4. сотні — кулеметна чота на півд. зах. від села.

5) Амбуляторія в домі... Прийом хорих: для 3. сотні і самокатн. сотні — год. 12.30, для решти частин — год. 13.00. Ветеринарна поміч: при 1. батареї— год. 12.00; при 4. сотні — год. 12.30; при чоті піх. гармат (для решти частин)— год. 13.00.

6) Зв'язок підтримувати з 1. с. в с. Рудня; з 2. с. — в с. Глядки; зо штабом полку і арт. д-ном.

7) Від частин надіслати зв'язкових до штабу куреня.

З повищого, досить звичайного, тактичного прикладу видно, яка складна і нелегка річ керування піхотним куренем сучасного складу і в сучасних умовинах війни. Піхотний курінь, зміцнений відповідними помічними частинами з'являється головним виконавцем бойових завдань майже у всіх тактичних ситуаціях, і не дарма в арміях усіх европейських держав звертають особливу увагу на підготовку старшин до виконання обов'язків к-ра куреня.

Матеріяли:

Gefechtstaktik des verstärkten Bataillons. — Major Kühlwein.
Taktikfibel. — Major v. Witzleben.

---

[1]) Завдання зовнішніх варт:

а) алярмувати стрілами про наближення, розв. панцерн. возів ворога і забезпечувати протипанц. перешкоди;

б) протилітакова обсервація;

в) перешкоджувати переходу цивільних осіб поза село; тих же, що приходять до села, затримувати і відводити на внутрішню варту; при опорі або спробі втекти — стріляти, як також і тим, що намагаються вийти з села.

Завдання внутрішньої варти:

а) відпровадження цивільних осіб, що мають перепустки, поза село;

б) охорона затриманих; повідомлення вартового старшини;

в) алярмування у випадку нападу літаків (сиґнал на сурмі);

г) пильнування вулиць і ревізії в домах за вказівками коменданта села.

В комендантурі бажано мати реєстр мешканців села (взяти в сільському уряді).

Від Головної Ради Хреста СИМОНА ПЕТЛЮРИ.

Головна Рада Хреста *Симона Петлюри* на пленумі 29 листопада 1937 року признала Хрести *Симона Петлюри* 359 воякам, що розстріляні були 22 листопада 1921 року в м. Базарі.

Хрести надані за №№ 2001 — 2359 згідно із списком, що оголошений в книжці «Базар», виданій заходами Комітету по вшануванню пам'яті «359» в Х-у річницю Їх мученицької смерти.

ПРЕЗИДІЯ.

Ю. ТИМОШЕНКО,
Підполк. технічн. військ.

Переправи*).

Поплавці Полянського (р. 12) — це насичені гумою ворки. Раніш уживання потрібно поплавець вложити до спеціяльної брезентової покришки і, через вентиль, наповнити повітрям;

Рис. 12.

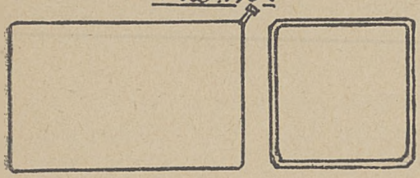
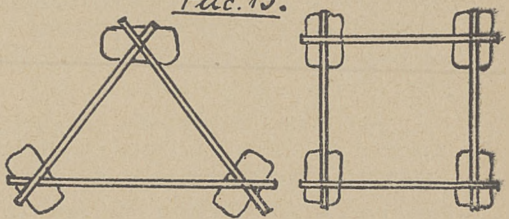

Рис. 13.

після того вентиль закручується і ховається під зовнішню покришку. Вона має на рогах залізні персні зо шнурками, якими ці поплавці з'єднуються поміж себе. Довжінь поплавця — 0,70 м., вага 1,4 кґ., час наповнення повітрям — 3—5 хвилин; підіймає вантаж коло 200 кґ. Поплавці не можна залишати у воді більше 24 год., бо почнуть протікати.

Тороки з поплавців: Для переправи 2 козаків з амуніцією зв'язують з лат рами 3-х або 4-х кутні (р. 13) і під кожний кут рами підвязують один поплавець, а зверху накладають легкий поміст; в рух приводиться такий торок лопатами, дрючками та ін. Для переправи одного козака вистарчить один поплавець.

Для переправи відділів роблять з поплавців тороки у вигляді

Рис. 14

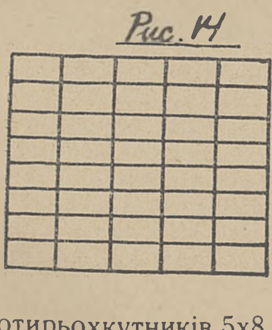

Рис. 15.

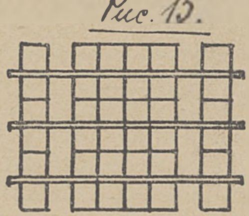
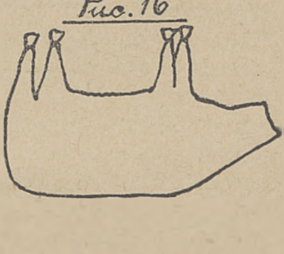

Рис. 16

чотирьохкутників 5x8, 6x10 м. і т. п. (р. 14). З наповнених повітрям поплавців ув'язують на березі прясла. Прясло складається з тієї кількости поплавців, зв'язаних до довжині, вентилями догори, скільки призначено на довжінь торока; готові прясла прив'язують

*) Див. „Табор" ч. 35.

ступнево один до одного, а закінчений торок переносять на руках і спускають на воду. Такі тороки дуже зручні і легкі; 4 козаки свобідно переносять торок з 60 поплавців. Щоб зробити такий торок більш стійким, зв'язують його з двох окремих частин, з'єднаних латами, або вміщують на відлеглости 1—1,5 м. від нього з обох боків окремі прясла (р. 15), що міцно з'єднані латами з тороком; порожній простір накривають помостами.

З причини невеликої стійкости цих тороків, люди, для переправи, входять на них у повному порядкові: спочатку гребці з веслами займають місця по рогах судна, потім входить решта людей, займаючи ступнево місця від зовнішніх боків до середини; люди переправляються сидючи, рушниці тримають сторч; начальник судна займає місце посередині, на задній частині судна розміщуються два гребці — стерничні.

Для переправи возів, гармат, набійних скринь і провіянту необхідно зробити на тороку поміст з дощок, при чому колеса прив'язуються до помосту шнурами. Такий торок урухомлюють 4—6 гребців, перепливаючи перешкоду навскіс проти течії.

Гармати, передки та набійні скрині можна переправляти за поміччю поплавців, підв'язаних до колес, лафету та осей. Для переправи гармати треба підв'язати 20—25 поплавців.

П е р е п р а в а н а б у р д ю г а х: бурдюги роблять з кінських, волових, баранячих і т. п. шкур (р. 16), що зшивають вовною до середини. Для бурдюга відрізують голову та ноги до колін, далі роблять по шиї надріз і обережно стягають шкуру спочатку з передніх ніг, вивертаючи вовною до середини, потім обережно з тулуба і нарешті — з задніх ніг. Шкуру треба здіймати без ножа, руками, щоб не підтинати її. Знята шкура мусить бути, всередині по вовні, добре вимита нафтовими відпадками. Усі прорізи на шкурі зв'язуються шнурками, для чого краї розрізу складаються разом і в них прорізаються дірочки 2,5 цм. в поперечнику на віддалі 5 цм. одна від одної; потім ці дірки натягаються на округлий кілок завгрубшки 3,5 цм., загострений з одного кінця. В цей спосіб шкура при прорізах складається в зморшки, які під кілком міцно зашморгуються шнурком. Одна дірка в нозі залишається для напомпування повітря, для чого в неї вставляється дерев'яна рурка, до якої краї шкури міцно прив'язуються, а по напомпованню — міцно зашморгуються під руркою. Всі проколи та прорізи на шкурі міцно забиваються дерев'яними чопками (затичками), до яких краї шкури прив'язуються шнурками. Бурдюги, зроблені в цей спосіб, добре зберігаються у воді тиждень. В гарячу пору і від довгого перебування у воді бурдюги починають затікати. Підійомна сила волового бурдюга 320—400 кґ.

Тороки з бурдюгів в'яжуться також, як і з поплавців Полянського.

В'язка тороків з бурдюгів робиться в такий спосіб (р. 17): в'яжуть з лат грубости 75 мм. простокутну раму 4x2 або 4x4 м. і вставляють до неї, шпениками наскрізь, поперечини на відлегл. 0,70 м.

одна від одної; до брусків рами на рогах прив'язують за ноги бурдюги, шиями до середини; зверху настилають для піхоти поміст з 25 мм. дощок, а для артилерії, кінноти і таборів — з 37,5 мм. дощок. Торок з 4-х кінських бурдюгів підіймає 18 козаків. Для по-

Рис. 17.

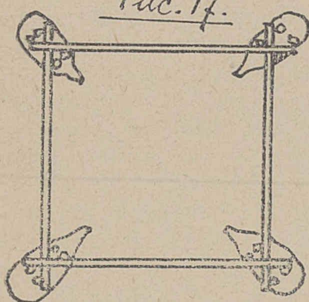

Рис. 18.

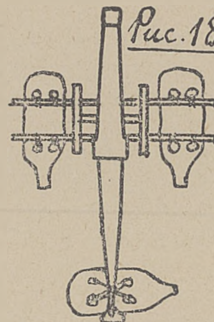
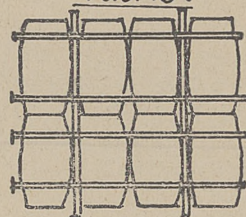

Рис. 19.

льової артилерії рама в'яжеться з 18—22 цм. брусів. На тороку з 4-х кінських бурдюгів переправляють: окремо лафет з колесами, а окремо—гармату. Для переправи польової гармати разом з лафетом належить (р. 18) просунути через колеса два 20 цм. бруси і підв'язати під них два волові бурдюги, по одному з кожного боку, а третій бурдюг підв'язують під хобот гармати, після чого так уряджену гармату спускають на воду, прив'язують арканами до човна і перетягають на другу сторону переправи.

Інший спосіб будування тороків більш складний: беруть брус 17,5 цм. завтовшки, просверлюють в ньому 8 дірок, в 4 дірки вста-

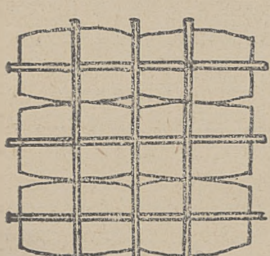

Рис. 20.

Рис. 21.

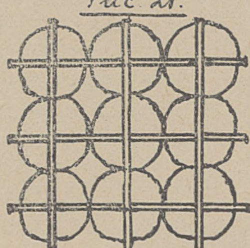
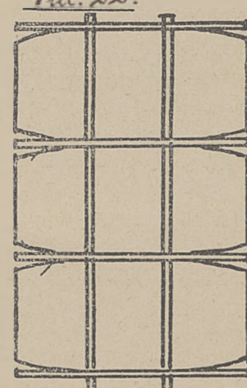

Рис. 22.

вляють по-дві ноги від 2 бурдюгів, у 2 дірки закладають штропи, що охоплюють спини бурдюгів, а через дві дірки на краях зв'язують прясла одно з одним. 5 таких прясел зв'язуються кількома поперечними брусами, а на них кладуть поміст.

Тороки з бочок: при швидкості течії води не більше 90 цм. на 1 сек. тороки можна будувати з бочок. Щоб вирахувати, який тягар може підняти бочка, треба поємність її в м.^{3} помножити на 52 і отримаємо їх підійомну силу в кґ. Але треба приймати в розрахунок тільки половину здобутої даної, бо бочки швидко починають протікати.

Таки тороки в'яжуть на березі, при чому належить звертати увагу, щоб шнури були міцно закріплені і не могли зсовуватись. Будують їх різноманітно: 1) зв'язують кілька бочок в два ряди (р. 19), накладають зверху бруси, до яких бочки прив'язують шнурами; ряди бочок скріплюють один з одним поперечинами, на які кладуть лежні, а на них — поміст. 2) Великі бочки розміщують у два ряди (р. 20), днищами щільно один до одного, накладають зверху три бруси, до яких прив'язують бочки; на ці бруси кладуть далі поперечини, а на них — лежні і поміст. 3) Великі бочки ставлять боками одна до одної (р. 21) і прив'язують до поперечних брусів, на які кладуть другий ряд брусів, а на них — лежні і поміст. 4) Дуже великі бочки розміщують в один ряд і прив'язують до двох брусів, потім кладуть поперечини і до них також ув'язують бочки; зверху брусів кладуть лежні, а на них—поміст (р. 22).

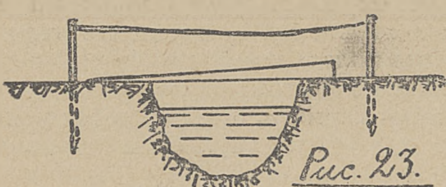
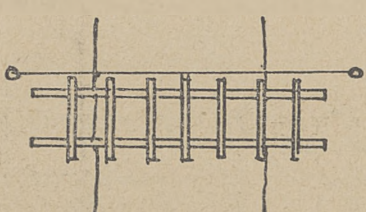

Рис. 23.

Будування тороків на бочках дуже легке і мало забирає часу, але невигіда полягає в тім, що вони дуже терплять від ворожого вогню і легко можуть бути потоплені.

Переправа через невеликі але глибокі яри і потоки робиться в дуже різноманітний спосіб: зрубують на березі відповідної височині дерево, грубший кінець якого закріплюють на свойому березі, а другий кінець перекидають на протилежний беріг (р. 23). Також перекидають драбину з кладкою чи кладку на козлах і т. п.

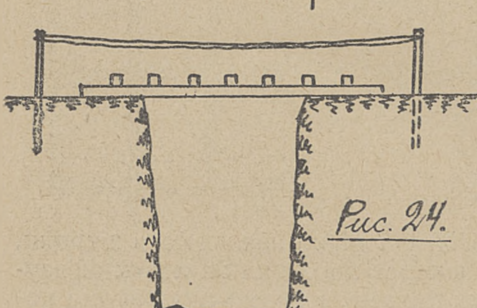

Рис. 24.

Для переправ через неширокі, але глибокі та із стромими берегами яри роблять із брусів чи лат рід драбини (р. 24), яку насовують над яром, а на неї кладуть поміст. У випадку, коли одної драбини не вистарчає, висувають одну драбину над яром і кінець її, що зістав на березі, закріплю-

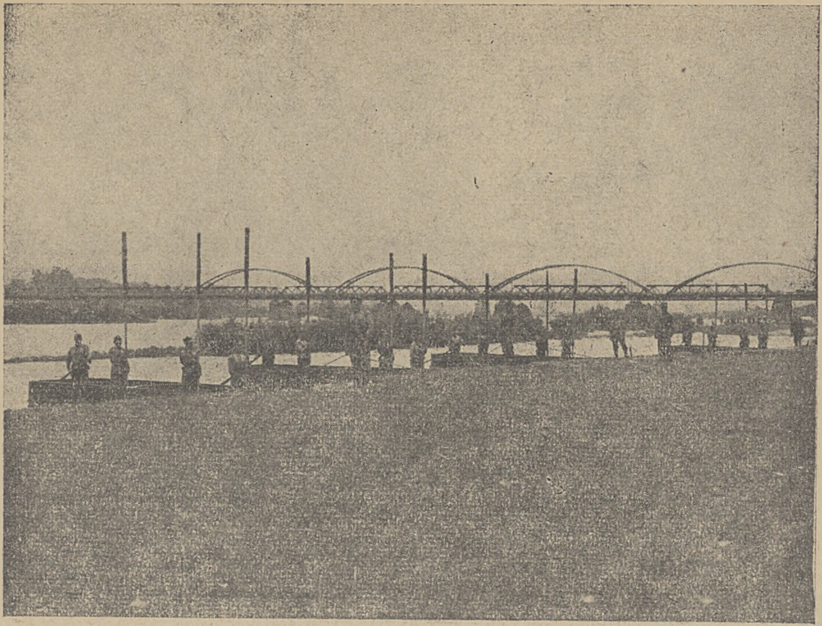

Рис. 25. Понтони готові до перевозу.

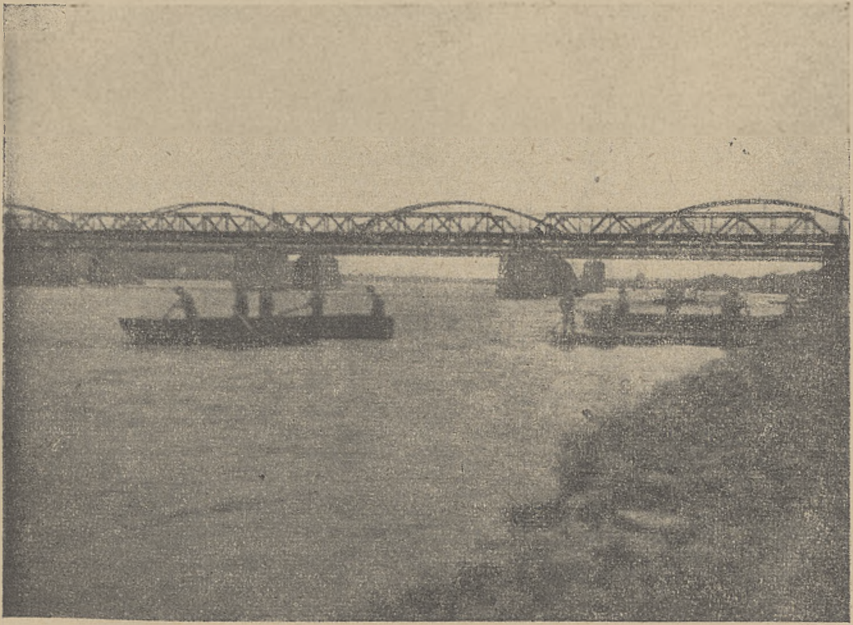

Рис. 26. Понтон в руху під час переправи.

ють і обтяжують так, щоб на вільному кінці драбини могли стати двоє людей з другою драбиною і перекинути її на протилежний беріг. Тоді обидві драбини за поміччю брусів і шнурів з'єднуються в одну цілість і на них кладуть містки. На берегах забивають по одному палю, між якими протягають кодолу, що має заміняти поруччя (поручата).

Переправу на понтонах в нашій статті спеціяльно не розглядаємо, бо виконання її належить до відповідно вишколених саперів - понтонерів; подаємо лише 2 малюнки для ілюстровання цього роду переправи (рис. 25 і 26).

Літо 1937 р.

Каліш.

К. БУНЧУК,

Полковник.

Кіннота в службі розвідки.

I. Завданням розвідки є здобуття відомостей про ворога для запевнення вільного діяння і для усталення власного рішення. Це рішення тим певніше, що більше мається відомостей про ворога. Власне діяння може бути тоді доцільне, коли буде докладно виявлене положення ворога. Отож докладна розвідка є підставою успіху, а тому потрібна вона в кожній бойовій чинності: це є перший обов'язок командира кожного ступеня.

Кіннота є одним з чинників, що його завжди використовують до провадження розвідки. Цю розвідку провадить кіннота в різних відлеглостях від частин, на користь яких чинить, що залежатиме в головній мірі від обсягу заміру даної частини, а також від її складу. Маємо два роди розвідки кінноти: розвідка *дальня й ближня*.

Перша, *розвідка операційна,* має завданням достарчати зо значної відлеглости відомості про ворога для вищих к-рів, починаючи від ком-чого армією вділ. Служба дальньої розвідки виконується великими одиницями кінноти: бриґадою, а навіть і дивізією; у випадку потреби формуються й більші одиниці, як корпус (група) кінноти. Така велика одиниця кінноти в будучій війні буде зміцнена для виконання свого завдання технічними засобами, як то: артилерія різного калібру, літаки, різного типу панцерні війська, змоторизована піхота або піхота на самокатах, радіо, сапери та ін.

Додаток таких технічних засобів дозволить зменшувати кількість самої кінноти. З'єднані великі одиниці кінноти: бриґади (групи), дивізії, а може й корпуси будуть мати назву «окремої кінноти» або кінноти стратеґічної, операційної чи армійської.

Розвідку ближню виконує дивізійна кіннота, що зазвичай злучена орґанізаційно з дивізією піхоти, але до виконання обов'язків

дивізійної кінноти може бути приділена й кіннота зо складу кін. бриґади. Розвідча праця дивізійної кінноти полягає в тому, що вона мусить достарчити к-рові дивізії піхоти відомості про ворога на час, в який би він міг орґанізувати охорону або з користю вжити всі свої сили до бою. Дивізійна кіннота провадить розвідку на малій відлеглості, що відповідає замірам к-ра піхот. дивізії, докладно розвідуючи в тому пасі терену, що визначений цій дивізії.

Дальня розвідка провадиться тоді, коли наближуються одна до одної дві ворожі армії, розвідка ж ближня тоді, коли армії вже зійшлись на таку відлеглість, що починають входити в гру інтереси окремих к-рів дивізій. Яко третій рід розвідки є розвідка бойова, що її перепроваджує кожний к-р відділу, який приймає безпосередню участь у бою. Тому цю розвідку можна назвати безпосередньою, бо вона попереджує початок бою й провадиться вже з малої відлеглости.

II. Дальня розвідка окремої кінноти. В ній співпрацюють два роди війська: кіннота і літництво. Співдіяння то потрібне для докладного розшукання ворога і для отримання певних відомостей. Підставою тієї співпраці є обопільна поміч, тобто кіннота доповнює й удосконалює відомості, що здобуває літництво. Отож можна сказати, що літництво знаходить ворога, а кіннота його розпізнає докладніше. Окрема кіннота провадить розвідку від початку війни, ще перед зближенням ворож. армій, а в часі самої війни може бути вжита до маневру, від початку і в часі кожної операції й далі—для переслідування. Від початку воєнних діянь, а також перед кожним боєм, поміж ворожими сторонами повстають місця, що слабо зайняті військом або взагалі незайнятий військом певний пас терену, який обидві сторони намагаються розвідати кіннотою або літаками. В таких випадках завжди перед фронтом знаходяться одиниці окремої кінноти: бриґади (групи), дивізії і корпуси, що й перепроваджують розвідку ворога для своєї вищої команди.

Підставою вживання окремої кінноти для розвідчої служби є цілковито вільна рука її командуванню щодо способу виконання покладених на неї завдань. Тому окрема кіннота, що висунута наперед фронту, чинить незалежно від решти військ. К-р великої одиниці окремої кінноти, що призначена для розвідки, отримує від к-ра, який його висилає, загальний керунок і ціль його праці та інформації щодо завдання військ, перед фронтом яких має діяти.

На підставі цих вказівок (директиви) к-р кінноти виконує своє завдання. Реґулярних наказів у часі розвідки він отримувати не може, бо вищий начальник буде далеко й не зможе знати ні докладного положення, ні обставин, в яких буде працювати окрема кіннота. Завдання окремої кінноти в розвідчій праці полягає в тім, щоб достарчити відомості з обширів концентрації ворожих сил, а також про склад армії ворога та про розположення його головних сил. Для того кіннота мусить проходити глибоко в запілля й, щоб дійти до головних сил ворога, буде змушена провадити бій з його розвід-

чими елементами, а також мусить зламати лінію опору або лінії охорони. В сучасних арміях статути і інструкції для служби в полі вимагають, щоб окрема кіннота чинила рішуче. Але рішучі чини можуть провадитися тільки тоді успішно, коли одиниці кінноти будуть так сильні, щоб могли ворожу кінноту розбити або прорвати опір охорони, яка перешкоджує доступу до головних сил ворога. Через те завдання дальньої розвідки перед фронтом військ покладено бути може тільки на великі одиниці кінноти. Наприклад, совітські фахівці стоять на тому, що більші одиниці кінноти потрібно зміцнювати технічними засобами і висилати їх на далеку розвідку ворожих сил і то в кількох напрямках, а також висилати загони в запілля ворога зо спеціяльним завданням. Цілком зрозуміло, що для виконання таких завдань потрібно мати досвідчених і відважних к-рів і відповідно зорґанізовані штаби. В кожному випадку, в будучій війні московини мають діяти великими з'єднаннями окремих загонів кінноти, як на це вказує їх воєнна доктрина. Німецькі погляди щодо діянь великих з'єднань більшовицької кінноти цілком згідні.

III. Орґанізація розвідки в межах дивізії кінноти. Велика одиниця кінноти, що висунута перед фронт армії на розвідку, отримує нормально смугу (сектор) діяння. Широчінь приділеної смуги для одної дивізії кінноти може мати 30—50 кіл., що залежати буде від загального положення. Відлеглість, на яку відходить велика одиниця кінноти перед фронт власного війська, може бути від 60 до 120 кіл.; це залежатиме від умовин зближення воюючих сторін і характеру перепровадженої розвідки. Щоб відшукати ворога в призначеній смузі, нав'язати з ним зв'язок і отримати початкові відомості, велика одиниця кінноти висилає в важніших керунках до ворога свої розвідчі орґани— роз'їзди. Яку кількість роз'їздів висилати від дивізії кінноти, буде залежати від широчіні приділеної їй смуги діяння, кількости доріг, що перетинають смугу, і від вигляду терена. Склад роз'їзду буде залежати від значення даного керунку, а також від завдання, що на роз'їзд покладено. В другорядних керунках можна висилати слабіші роз'їзди або навіть дозори зо спеціяльним завданням. Кількість відділів, що вжиті зо складу дивізії кінноти на роз'їзди, не може бути велика, щоб не ослабити бойової здатности її головних сил, завданням яких є дальше розвинення діяння роз'їздів.

Переважно для цього призначається 1/4—1/6 частина загального складу кінноти (дивізія 6-ти полков. складу може висилати в роз'їзди 4 — 6 сотень, а окрема кінна бриґада 2 — 4 сотні). Сотні в роз'їзди треба висилати з різних бриґад в дивізії, а в бриґаді — з різних полків (не треба висилати, наприклад, 3—4 сотні з одного полку). К-рові роз'їзду повинно дати схему або він мусить зазначити свій маршрут на мапі, кольоровим олівцем, що необхідно для скорої й певної орієнтації в терені. Роз'їзди висилаються від головних сил переважно на віддаль 25—30 кіл., а деколи заходять ви-

падки, що треба буде висилати їх і на 1—2 денні переходи (переважно тоді, коли головні сили стоять на місці).

Зв'язок головних сил з роз'їздами. Вартість праці роз'їздів можна оцінювати тільки на підставі отриманих від них донесень. Найліпші діяння роз'їздів тратять своє значення, коли командир, який їх вислав, не отримує донесення певного і на час, бо тоді головні сили не зможуть використати доброї праці роз'їзду. Справа утримання зв'язку між роз'їздом і головними силами є підставою їх співпраці. До роз'їзду потрібно приділяти швидкі й легкі засоби зв'язку, а саме: мотоциклі, самокати, радіотелеґраф, поштові голуби та панцерні чи звичайні самоходи; головний зв'язок будуть утримувати літаки. Коли роз'їзд буде чинити в свойому краю, то донесення можна пересилати по сталому дроту, коли він не буде зіпсутий, але до такого пересилання донесень треба встановити умовні знаки. До всього того к-р роз'їзду має в свойому розпорядженню кінних посланців.

К-р роз'їзду пересилає донесення до головних сил безпосередньо або до збірного пункту донесень, що складається зо старшини штабу даної одиниці кінноти та помічного персоналу й бойового відділу для охорони. Збірні пункти донесень орґанізують тоді, коли головні сили стоять на місці, а роз'їзди вислані для праці на більшу відлеглість. Коли ж головні сили посуваються вслід за роз'їздами, то зб. пункт донесень може бути висланий разом з ними і затримається в тому місці, що призначене для його постою. Завдання цих зб. пунктів — негайна передача до головних сил донесень, що надіслані роз'їздами. Збірні пункти донесень повинні функціонувати до часу, коли головні сили осягнуть район, де вони знаходяться; для того їх розміщують на шляху маршу гол. сил. Коли ж відлеглість між роз'їздами й головними силами невелика, тоді можна зб. пунктів донесень не виставляти. Яко загальне правило, ці пункти повинен зорґанізовати к-р вищої одиниці тоді, коли по висланню одної черги роз'їздів головні сили зміняють напрямок свого руху, бо через зб. пункти не тільки к-р головних сил отримує донесення, але мусить видавати й нові накази роз'їздам.

IV. Р о з ' ї з д и. Вони повинні бути остільки сильні, щоб у випадку потреби могли провадити бій з ворогом, слабіші елементи ворога відкинути, а висунуту його охорону мали б можливість зламати; вкінці вони мусять боєм з більшими силами ворога здобути про нього відомості. Роз'їзд із завданням розвідати смугу терену посувається звичайно поволі, бо, щоб перешукати терен, потрібен певний час. Сила роз'їзду вагається від чоти з приділеними важкими кулеметами до полку. До сильніших роз'їздів (від сотні вгору), можна приділяти панцерні самоходи або легкі танкетки і артилерію. Через те роз'їзди дуже часто будуть мати мішану орґанізацію, переважно складаючися з кінноти, самокатчиків, важких кулеметів, панц. самоходів і артилерії. Сила дозору виносить від чоти й менш. Роз'їзди в складі менш від сотні можна висилати на

розвідку тільки в напрямку посування, щоб не розпорошувати сил в терені.

V. Пересування роз'їзду. Роз'їзд, яко відділ сильнішого складу, може посуватися якнайдовший час дорогами. Роз'їзд, що отримав завдання розвідати певну смугу, посувається завжди або головним шляхом свого діяння або більш корисним пасом терену; взагалі ж роз'їзд отримує, крім смуги, також і загальний напрямок. До спіткання з ворогом роз'їзд посувається без перешкод, використовуючи дороги; по спітканню ж з ворогом буде змушений зійти з дороги і посуватися закритим тереном.

Окреслення «нав'язати зв'язок з ворогом» треба розуміти, що спіткання сталося з більшими силами ворога, бо, напіткавши слабу ворожу розвідку, роз'їзд повинен рішуче її атакувати й швидко розбити. Підставою посування роз'їзду є рух черговими скоками. Пункти чергових скоків вибірає к-р роз'їзду; вони повинні відповідати наступним умовам: а) добра обсервація в керунку ворога, б) добре замаскування роз'їзду від обсервації з землі і з повітря, в) вигідні умовини до можливого бою з ворогом. Пунктами скоків нормально бувають: пас панівних підвищень, скраї лісів, терен, перетятий водними лініями. Відлеглість поміж черговими пунктами скоків буде залежати від терену, від відлеглости до ворога і від завдання роз'їзду. Спочатку, в більшій відлеглості від ворога, скоки роз'їзду будуть рідіші, а, вміру зближення з ворогом, роз'їзд затримується на обсерваційних пунктах щораз частіше.

Безпосередньо роз'їзди охороняються дозорами. Важкі кулемети і артилерія, що входять до складу роз'їзда, машерують при головних силах роз'їзду. К-р роз'їзду зо своїм роєм зв'язку, к-ром важких кулеметів і к-ром артилерії машерує там, звідкіль може найліпше керувати цілим роз'їздом, а головні сили провадить його заступник. Коли ж роз'їзд буде зміцнений панц. самоходами або легкими танкетками, то к-р роз'їзду вживає їх до виконання свого завдання на відповідних теренах. До нав'язання зв'язку з ворогом роз'їзд посувається з пересічною швидкістю 6—7 кіл. на годину, а по спітканню з розвідчими елементами ворога швидкість ця зменшується. Швидкість посування роз'їзду буде ще залежати від способу висилання дозорів та їх кількости, а також від того, як будуть напливати від них донесення. Щоб висилати дозори є кілька способів, наприклад: дозори на дорозі маршу роз'їзду, що виконує свою службу якнайдовше, дозори на боки маршу на високості місця, де має роз'їзд затриматися, з таким розрахунком часу, щоб можна було отримати від них донесення ще перед тим, як роз'їзд осягне обране місце. По отриманню донесення к-р роз'їзду висилає нову партію дозорів, а попередні долучаються до нього в призначених місцях або у визначеному часі. Крім того, можна вислати такі дозори, що можуть посуватись на більшій відлеглості попереду роз'їзду і рівнолегло до нього. Для узгіднення маршу дозорів і головних сил, к-р роз'їзду призначає лінію (смугу) місцевости, на якій дозори повинні затриматися й негайно прислати донесення, а піз-

ніш рушають далі в призначеній годині. По закінченню служби дозори долучаються в призначених к-ром роз'їзду пунктах, але незалежне від цього к-р роз'їзду висилає нову чергу дозорів ще до прилучення попередніх. Коли ж ворог остільки сильний, що роз'їзд не зможе зламати його опору, тоді треба з ним утримати безперервний зв'язок за поміччю сітки бойових дозорів, а сам повинен виконувати властиве завдання, на нього покладене.

Коли роз'їзд буде віддалений на більшу відлеглість від головних сил або від збір. пункту донесень, що виставлений вищим к-ром, тоді к-р роз'їзду може виставити в вигідному й замаскованому пункті кінну штафету, місце постою якої повинно бути відоме всім козакам роз'їзду. На ніч роз'їзд затримується в укритих місцях, уникаючи великих заселених місцевостей.

По закінченню свого завдання роз'їздом, к-р роз'їзду складає справоздання (усне або писемне) тому к-рові, який його вислав.

5 грудня 1938 року.

РОЗДІЛ II.

Державність Карпатської України.

8 жовтня ц. р. проголошено державність Карпатської України, а постановою арбітражного суду у Відні 3 листопада встановлено границі її з Угорщиною.

Народ Український на невеликому просторі своєї землі здобув собі право творити власне життя.

Цю велику подію радісно вітають всі українці, засилаючи своїм Карпатським братам побажання успіху в будуванні власної Держави.

Слава вільній Карпатській Україні !

Карпатська Україна між 900 і 1015 р. р. входила до складу Київської Держави. Пізніш бувала вона часово під владою угорських королів, але ще на межі XIII і XIV століть (до 1320 р.) належала до Галицько-Волинської Держави. Після того почалося вже без перерви панування над нею Угорщини до р. 1919, коли, після розпадення Австро-Угорщини, Карпатська Україна, яко автономна одиниця, ввійшла до складу Чехословаччини.

Постанова арбітражного суду з 3.XI ц. р. зменшила, на жаль, терен Карпатської України на користь Угорщини, до якої відійшла частина низини над р. Тисою зо старими українськими містами Ужгородом і Мукачевим (княже місто Федора Коріятовича з 2-ої пол. XIV в.) та м. Берегів. В цьому зменшеному розмірі має Карпатська Україна простір 11.072 кв. кл. та (за переписом 1930 р.) 543.748 мешканців (з них: українців 430.181, чехів і словаків 16.7'4, німців 8.341, угорців 22.791, румунів 11.889 і жидів 53.832). Столиця держави перенесена до м. Хуст (18.000 мешк.).

Позбавлення Карпатської України частини родючої низини р. Тиси, що нею йде залізниця, та найбільших культурно-промислових осередків ставить Державу й Уряд її в тяжкі умовини, але віримо, що труднощі ті будуть переборені й, як голосить маніфест з 3.XI 38 р., *«історія признає правду тим, що вміють за неї постояти»*.

Листопад 1938 р.

До Хвальної Редакції военно-наукового журналу „Табор".

Високодостойний Пане Редакторе!

Ласкаво прошу вмістити долученого мого листа до п.п. Залізних з написом над ним, як нижче.

З правдивою повагою
Ваш П. ШАНДРУК,
Ґенер. Штабу Ґенерал-Хорунжий.

Skierniewice, Ogrodowa 29.

Всі українські часописи проситься ласкаво про передрук.

ДО ЗАЛІЗНИХ.

5 років тому позстала можливість здобути засоби на друк повної історії нашої Дивізії. Можливість ця є актуальна досі.

Тоді ж таки відразу я оголосив заклик в «Тризубі» про надсилання матеріялів. В заклику було навіть подано коротку програму укладення відповідей. 20.III.1934. Пан Військовий Міністр розіслав спеціяльний обіжник у справі збірки матеріялів до історії наших збройних змагань і дав ласкаво дозвіл на використання цих матеріялів. Далі на протязі 4 літ я неодноразово писав до декого з П.п. Залізних, від них бо сподівався здобути бракуючі матеріяли, додавав поштові марки на відповідь, висилав спеціяльні квестіонари.

З великим огірченням стверджую, що не всі Залізні, хто міг би допомогти мені, відгукнулися. І тут мимохіть насувається порівняння — чужинці, що видко з літератури, всіма силами намагаються полекшити справу збірки матеріялів до історії своєї боротьби, ми утруднюємо це тим, хто має добру волю працювати. Чи не маємо почуття обов'язку, чи не розуміємо потреби залишити нашим нащадкам історію геройства наших вояків, вказати на наші помилки, щоб вони могли їх уникнути в майбутньому? Не можу припустити, що ми так справді заабсорбовані, й то всі, щоденною працею, що вже ніщо нас не цікавить, не зобов'язує. Прошу вкінці взяти під увагу, що за цей час я вислав понад 220 листів — евіденцію проваджу, — це ж одібрало щонайменше 400 годин часу, поминаючи час на особисті розмови і кошти матеріяльні.

Подаю до відома, що заходами Українського Наукового Інституту у Варшаві Історію 3. Залізної Дивізії вже переписується на машині й що надходить час найвищий, щоб Залізні виконали свій обов'язок так, як виконували його в полі. Ходить про доповнення даних, про виправлення помилок, які завдяки нашій індеференції можуть залишитися в тексті. Чи буде то добре?

Залізні! Надішліть негайно матеріяли, спогади, фото. Все застережене зверну по використанні. Зокрема звертаюся до П.п. Командирів частин — подайте дані про бойові епізоди, про геройські вчинки, про стан лічбовий частин, стан арт. та інтенд. постачання, стан. саніт. Бракує мені докладних даних за 1919 р.: 7. піх. дивізія (19, 20 і 21 полки), 3. курінь 16. загону; 8. Чорноморський полк; Лубенський кінний полк; кінний полк полк. Яворського; бракує імен командирів та їхніх фото. Все, що надішлете, має вартість.

Складаю подяку за надіслані вже цінні матеріяли, спогади та за усні реляції:

Полковникам: О. Вишнівському, Л. Шестопалові, І. Забарилові, Г. Деменкові, Ґенерального Штабу Полковникові В. Савченкові, Сотникам: В. Тисаревському, Я. Вовкогонові, Г. Гольманові, Ю. Голованеві і В. Зарицькому; Поручникам: С. Бережному, Г. Вовченкові.

Очікую відповіді від: Полковників — Я. Мацака, В. Григораша, М. Залозного, О. Пожара, С. Довгаля; від усіх, хто читав попередні заклики й прочитає цей.

Писати докладно, як нижче:

P. Szandruk, Skierniewice, Ogrodowa 29.

П. ШАНДРУК,
Ґенерального Штабу Ґенерал-Хорунжий.

Хроніка

ВІЙСЬКОВА.

АНҐЛІЯ. Закликано до помічн. служби в терит. армії 2.500 жінок; зголосилося вже більш половини того числа. Орґанізуються численні спілки жінок для підготовки до охотної служби у війську (як у тер. армії, так і в повітр. війську); найбільша з цих орґанізацій — «Охотна служба жінок» — лічить до ½ міл-на членів. — Винайдено т. зв. «запору смерти» (щось подібне до «промінів смерти»), перейти скрізь яку ніби не зможе жаден рід війська

БЕЛЬҐІЯ. Півден. кордон (із Францією) уміцнено бетон. захоронками як і на кордоні з німцями.

ЕСПАНІЯ. Кількість інж. війська, що працює ввесь час над уміцненням фронту, складає 10 — 15% загальної кількости війська. Інж. частини переобтяжені працею, що провадиться головне вночі. Уживається велика кількість колючого дроту, навіть для пунктів тимчасової оборони.

ІТАЛІЯ. Бюджет народньої оборони на 39/40 р.р. передбачає: 3.046.000.000 лір на армію, 2.165.000.000 лір на літн-во і 2.703.000.000 на флоту. — Новозформовані XX і XXI к-си перевозяться до Лібії. — Випробують стр. дивізії 2-х полк. складу (4-х кур. складу полк.) замість дивізій 3-х полк. складу (по 3 курені в полку). — Армія має 21 к-с: 51 див. піх., 14 спец. див-ій, 7 угруповань кордонної сторожі і 3 угруп. для оборони висп.

НІМЕЧЧИНА. Дивіз. арт-ія складається з 1. п-ку легк. кін. тягу (2 д-ни по 3 б-реї з 4-х гавбиць 105 мм., б-рея — 2 чоти по 2 ор.) та 1 п-ку тяжк. (1 д-н кін. тягу й 1 д-н змотор.; кожний д-н з 2-х б-рей 150 мм. гавбиць і 1 б-реї 105 мм. гарм.; кожна б-рея також з 2-х чот по 2 ор., разом 4 ор.). Всього піх. дивізія має 12 б-рей з 24-х ор. легк. і 24 ор. тяжк.; протилітак. ар-ії не мається, а протипанц. гарматки не входять до складу дивіз. арт-ії. — Узброєння піхоти поповнено орудіями стрімкого стрілу—ґранатниками двох типів: легк. — на 50—500 метр. далекосяжности і тяжк. — від 125 до 2.200 м. Легкі ґранатники входять до складу стр. чоти, а тяжкі ґр-ки складають 3. чоту сотні тяжк. кул-тів (3 рої по 2 ґр-ки). Завдання ґран-ків — поборювати вор. кул-ти. — На 1/I 39 р. армія мала 39 див-ій піх., 4 легкі див-зії, 5 панц. див-зій, 3 гірські див-зії, 1 бр-ду кінноти і залоги кордон. фортець, що складають 18 корпусів (але 15 корп. округ) та 6 армій. 3 к-си округ не мають: XIV змотор. (Маґдебурґ: 4 див. піхоти з відповідн. самох. парком), легкий XV (Іена: 4 змотор. д-зії, але з більш. слабою ар-ією, чим звич. дивізії піх.) і панц. XVI (Берлін: 5 дивізій).

РУМУНІЯ. Утворено м-во узброєння, до складу якого ввійшов техн. Інс-рат армії й деякі відділи м-ва війни. Завдання нового м-ва: досвідчення в галузі узброєння, замовлення, догляд над продукцією та і. — Протиліт. арт-ія має 37 мм. гарматки Ґочкіса (далекосяж. 7.500 м., дах — 5.000 м., 120 стр. на 1 хвил., вага стрільна — 850 ґр.) та 76,5 мм. гармати Шкоди. — Найвища військова рада складається з м-ра і 2-х віцем-рів війни, 2-х команд. армією, нач-ка гол. штабу, ін-ра терит. команд, 2-х к-рів к-сів, 2-х ін-рів зброї, пред-ка воєн. флоти і пред-ка повітр. сил.

Сп. Д. П. АМ. Винайдено плин, що нейтралізує діяння іперита.

С.С.С.Р. Армія, в оцінці її прихильника-француза, складається в часі покою зо 100 див-зій (стр. і терит.), 30 кін. д-зій і 5 змехан. к-сів, разом 1.300.000 чол., але механізація її, при відсутності доріг (з 60.000 клм. здатні до вжитку 25.000 клм.) та слабій підготовці команд. складу, є джерелом її слабости й нездатности до активних чинів.

ФРАНЦІЯ. Нова 105 мм. легка гавбиця див. арт-ії важить 1.627 клґ., набій — 15,2 клґ., дає 6 стрілів на 1 мин., сягає більш, як на 10 клм. Влучність — удвічі більша від 75 мм. гармати. — Нова тяжка залізнична 240 мм. гармата «S»: вага всієї установки — 133 тонни (люфа — 35 т.), набій — 165 клґ., вибух. заряд — 13.3 клґ., сягає на 56.6 клм. — Нова далекосяжна 105 мм. гармата важить 3.375 клґ., набій — 16 клґ., вибух. заряд — 2.675 клґ., далекосяжність — 17 клм. Заряд може бути зменшений, щоб отримати більш стромий стріл. Швидкість маршу дорогами — 30/40 клм./год. Для перевозу гармата може бути поділена на 2 частини.—Зформовано 40-й півн.-африк. полк легк. арт-ії.— Мароко поділено на 3 дивіз. округи. — Склад армії — до 735.000, з яких 495.000 — в метрополії.

ЧЕХО-СЛОВАЧЧИНА. Полки найтяжч. арт-ії узброєні 24 цм. гарм. (вага 79 тонн на становищу, стрільно — 215 клґ., далекосяжність — 30 клм., 24 цм. люфу можна замінити на 38 цм. мортирну) і 21 цм. мортирами (вага 9.460 клґ., стрільно — 130 клґ., далекосяжність — 13.800 м.). — Протипанц. 20 мм. тяжк. кулемет Мадсена важить 55 клґ., сягає до 6.000 м. і пробиває 25 мм. панцер з відлеглости 175 м. — Протилітн. тяжк. кул-т 20 мм. закладу «Узброєння» важить 62 клґ., сягає до 5.000 м., дах — 3.700 м., дає 120 стр. в 1 мин.; може бути вжитий й проти панц. зброї. — Протипанц. гарматки є 37, 47 і 37.7 мм., а метачі мін — 80 мм.

ШВАЙЦАРІЯ. Змоторизовані: 2 д-ни 105 мм. гармат, 2 д-ни 75 мм. гармат, 1 окрем. д-н 120 мм. і 2 полки 120 мм. гармат. — В стані моторизації: 1 п-к 120 мм. гавбіць і 1 мішан. п-к 105 і 120 мм. гармат. — Від 1930 р. на народ. оборону видано 650 міл. фр., а передбачається видати в ближчих роках 350 міл. фр. (в тім числі 145 міл. на літництво й протиліт. оборону).

ЗВ'ЯЗОК.

НІМЕЧЧИНА. Поштових голубів використовуються з успіхом у гірських місцевостях.

Сп. Д. П. АМ. Під час конкурсу поштових голубів осягнуті наслідки — 1 клм. на 1 мин.

С. С. С. Р. Вироблені власні типи фототелеґр. апаратів (типи ZFT — P4 і FT37); останній діє як на дротах, так і по радіо. Цими апаратами можна передавати цілі сторінки наказів, донесень і т. п. разом зо схемами. До 37 року мали бути відкриті 31 сполучення фототелеґр-не.

ФРАНЦІЯ. Побільшена до 800 кількість псів для донесень, яких отримали переважно полки лінії Мажіно й піх. полки схід. кордону. Найбільш надаються піренейські вівчарки.

ЛІТНИЦТВО.

АНҐЛІЯ. Літництво поділено на: мисливське, бомбове, розпізнавче, обсерваційне, торпедуюче, бомбово-транспортове і комунікаційне та «літаючі човни». Самольотів 1-ої лінії — 2.000. „Hurrican“ дає 545—650 клм./год. — Бюджет л-ва 38 року — 3 міл-ди зл., а 39 р. — 5 м-дів зл. — Держ. мексиканська фабрика самольотів має працювати для анґ. повітр. флоти під її контролем.

ЕСПАНІЯ. Народ. армія має 500—600 самол. 1-ої лінії (нім. та італ.), червона — до 400 1-ої лінії, переважно більшов. — Протиліт. оборона: в 1-ій лінії оборони — найліпші 20 мм. автом. гарматки (проти самольотів, що чинять на середн. височині), для оборони арт-ії й резервів — 37 мм. гарматки, для захисту міст і складів — 88 мм. гармати.

ІТАЛІЯ. Видано реґулямін: «Право повітр. війни в Італії». — Самольотів є 2.500.

НІМЕЧЧИНА. Можна вважати, що попередня організація — 7 повітр. округ замінена поділом на 3 повітр. фронти: Схід (Берлін), Захід (Брюнсвік) і Південь (Мюнхен). Самольотів мається 2.500. — Відбувся пробний літ дирижабля «L.Z.130». Довжінь — 245 м., поперечник — 41,2; підіймає 200—224 т., швидкість — 137—125 клм./год.; пасажирів — 40, залога — 50 ос. —

Сп. Д. П. АМ. Вислід осенніх повітр. маневрів — протиліт. оборона не могла перешкодити прориву ворожих бомбовиків (в Англії — теж).

С. С. С. Р. Мається 80 фабрик і закладів для виробу військ. самольотів.

ФРАНЦІЯ. Довга (з 1928 р.) переорганізація літ-ва остаточно викристалізовується на засаді — сильне самостійне л-во наступового способу діяння.— Повітр. сили складаються з формацій мисливських, бомбардування, розпізнавчих і обсерваційних та балонових і повітр. піхоти (бриґади й див-зії). — Курси «народньої авіяції», що утворені були за часи «народнього фронту», дали незадовільні висліди. — Головні недостачі літ-ва: велика кількість типів і відсутність закладів для масової продукції апаратів. В кінці 38 р. щомісячна продукція не перевищувала 150 апаратів.

ПАНЦЕРО-МОТОРОВЕ ВІЙСЬКО.

Загальні досвідчення щодо танків за 38 р. виказують необхідність збільшити відпорність панцера, поліпшити конструкцію й зміцнити мотор (Дизеля). Випробуються типи танка-нищителя танків, що мусить посідати швидкострільну протипанц. зброю; не розв'язане ще питання щодо ступеня міцности його панцера. Нищит. танк Сп. Д. П. Ам. має 1 гармату й 2 тяжк. кулемети, швидкість — 80—100 клм./год. й панцер до 20 мм.—Взагалі мають танків: С.С.С.Р — 7—8.000 (багато старих типів), Франція — до 4.500, Німеччина — до 4.000, Японія — 1.800, Анґлія — до 1.100 танків і панц. самоходів, Італія — 800. — Щодо протипанц. зброї, то зусилля техніки скеровані на збільшення швидкострільности, пробоєвої сили й влучности (майже поземий стріл).

АНҐЛІЯ. До складу мотор. дивізії входить бриґада танків, яко пробоєва сила. Інші частини дивізії мають завдання розвідки, забезпечення, вогневої підтримки, направи доріг і акцію на теренах, недогідних для танків. Бриґада танків може зробити з боєм перехід у 80 клм. — Середні танки „Mark II" і „Mark IIA" від 35 р. ступнево замінюються 16 тон. танками „Vickers".

ЕСПАНІЯ. З досвіду війни набирає головного значення не швидкість танка, а його узброєння; необхідно, щоб танки чинили масою. — З протитанк. зброї найліпше виявила себе 20 мм. гарматка Oerlikon. Важить вона 300 кґ. і дає 300 (?) стрілів в 1 мин. пробиває 40 мм. панцер до 300 м.

ІТАЛІЯ. Засади пробою ворож. фронту великими панц.-мотор. з'єднаннями: 1) зробити вилом, 2) очистити терен унутрі ворож. позиції від решти пунктів опору, 3) зайняти здобутий терен. Сила такого з'єднання: 2 кур. тяжк. танків для пробою і 2 кур. легк. (на фронт до 1.500 м.), змотор д-н арт-ії і 2 д-ни протитанк. арт-ії кал. 20—47 мм., 2-х кур-ний полк піхоти на самоходах, 1 сотня кулеметів, зв'язок і сапери. У випадку акції велик. панц.-мотор. з'єднання на крило ворога, повинно додати йому піхоту, змотор. курінь култів і курінь 47 мм. протипанц. гармат, а також збільшити арт-ію.

НІМЕЧЧИНА. Під час зайняття Австрії 2-а панц.-мотор. див-ія з відділами тяжк. змотор. арт-ії дійшла лише до Лінця і далі рушити не могла з-за зіпсуття табору.

С. С. С. Р. До Петрогр., Білорус. та Української округ приділено по одному мото-механіз. к-су, кожний к-с з 3-х механіз. дивізій. На Кавказі — 4 м.-мех. кур., на Дал. Сході—1 м.-мех. к-с, 1 мех. бриґада та 2 танк. бриґади. Разом у середині 38 р. малося мото-механ. 3 корпуси, 23 окр. бриґади і 13 окр. куренів, що мають приділюватися, для виконання окр. бойов. завдань, до стр. або кін. див-ій; всього мало бути танків до 8.000. Число це мусить бути значно зменшено внаслідок некомплектів у деяких частинах і великої кількости танків старих типів. Щодо організації, то танк. курені мають по 3 сотні з 3-х чот (3 — 5 танків кожна); окр. курені мають 3 — 4 сотні, а разом 120 — 150 танків

кожний. — Мото-механ. бриґади (3—4 танк. курені кожна) мають по 27 т-ків 15 тон. і по 227 — 7 тон. Крім того бриґада має 1 кур. піхоти, яку перевозять на самоходах. Механ. арт-ія має 1 д-н з 2-х б-рей — 8 гармат та 6 окр. чот — 12 гармат. Для розвідки м.-мех. бр-ди мають панц. сам-ди, мотоциклі й швидкі малі танки типу «Кристи». — Головна маса танків — це 7 тон-ові типу „Vickers", типу простого й доброго; узброєні 37 мм. гарматкою та кулеметом. — Під час боїв на р. Ебро біля Баляґера військами ґен. Франко були захоплені танки новішої сов. конструкції. Узброєні вони були в: 1 гарматку 37 мм., 2 парні кулемети спереду й 2 — ззаду та 1 протиліт. кул-т. Швидкість їх — 45 клм./год.

В. К.

ВОЄННО-МОРСЬКА ХРОНІКА.

АНҐЛІЯ. Кораблям, які будуються по бюджету 1938/1939 р. р. *) дані вже такі назви: лінійним кораблям по 35.000 тонн: „Lion" і „Temeraire", авіоматці в 20.000 тонн— „Implacable", крейсерам по 8.000 тонн: „Ceylon", „Gambra", „Jamaica" і „Uganda", крейсерам по 5.500 тонн: „Charybdis", „Cleopatra" і „Scylla", підв. човнам по 1.100/1.600 тонн: „Fansman", „Tetrarch" і „Torbay", підв. мінним загородителям: „Abdiel", „Latona" і „Manxman"; канонер. човнам (річним) для Далекого Сходу: „Locust" і „Mosquito".

Під кінець 1938 р. спущені на воду, розпочаті будівлею на весні 1937 р. ескадр. міноносці: „Jersey", „Janus", „Jaguar", „Jachal" і „Jupiter" — 1.690 тонн, 36 вузлів, 6—120 мм. гармат і 10 мін. апаратів, і підводні човни „Thistle" і „Tribune" — 1.100/1.600 тонн, 1 гармата, 6 мін. апаратів.

Коло 50 ескадр. міноносців, збудованих під час Світової війни, типу «V» і «W» по 1.100 тонн буде перебудовано на спеціяльні кораблі протилітакової оборони і оборони проти підв. човнів. Але цього мінні апарати з них будуть зняті, а замісць них вони дістануть ще спеціяльне озброєння. Те саме мають зробити і з більшістю ескадр. міноносців типу „Bridgewater" по 1.000 тонн, будівлі 1928—1931 р. р.

На підставі довголітнього досвіду розпочато перебудівлю кораблів, для кращої їх охорони від літаків. В першу чергу має бути перебудований лін. корабель дреднавт „Warspite". В плані перебудівлі передбачається грубший панцер для палуби і одночасно краще забезпечення корабля від підводних вибухів, побільшення кількости протилітакових гармат і пристосування корабля до вміщення на ньому 4 літаків.

БЕЛЬҐІЯ. Зараз воєнної флоти не має. Є лише один сторожовий корабель „Zinnia" для охорони риболовства (без узброєння). Замовлено новий такий корабель в Антверпії і через те, що тепер порушене питання необхідности утворити невелику воєнну флоту для охорони берегів, можливо, що цей новий корабель піднесе воєнний прапор і буде мати узброєння.

Від двох років уряд реалізує розбудівлю торгов. флоти, якій уділено субвенцій більш 160 мільйонів бельґ. франків; вже вибудовано 14 пароплавів загального тоннажу 50.000 тонн.

ЄГИПЕТ. Вирішено утворити воєнну флоту для охорони берегів. Ця флота має складатися з легкого крейсера, еск. міноносців, мінних загородителів, травлерів і допомічних кораблів. Кораблебудівельний проґрам передбачає в першу чергу будівлю 36 воєнних кораблів і відкриття власної гардемаринської школи для виховання старшин флоти.

ГОЛАНДІЯ. Поза рамами нормального кораблебудівничого проґраму, до парламенту внесений ще додатковий проґрам на 1939 рік, а саме: 1 крейсер в 8.500 т. (п'ятий вже цього типу і будівлю якого розпочали), 4 ескадр. міноносці у 1.800 тонн, 20 нищителів підв. човнів, 6 травлерів, 1 канонерський човен і 1 транспорт на плинне паливо (всі для колоній). Нормальний проґрам 1938 р. передбачав будівлю 1 крейсеру в 8.500 тонн, 1 крейсеру в 3.450 тонн,

*) Див. «Табор» ч. 35, стор. 51.

4 еск. міноносців у 1.800 тонн, 3 підводн. човнів по 800 тонн, 8 мін. загородителів і 12 травлерів. Спущено на воду підводн. човен-загородитель »0.19« — 970/1.400 т., 9/20 вузлів, 1—88 мм. гармата, 8 мін. апаратів і 40 мін (для колоній).

ЕСПАНІЯ. Еск. міноносець червоних „Jose Luis Diaz", який після бою*) з крейсером націоналістів „Canarias" мусив ушкоджений сховатися до Гібралтару, там підлагодився і в ночі 29 грудня 1938 р. вийшов з порту. Ніч була винятково темна і до того ще міноносець випустив димову завісу і йшов попід берегом. Але не встигнув він оминути траверзу східніх Гібралтарських скель, як був зауважений мінним загородителем націоналістів „Vulcano", а потім і іншими кораблями їх, що відчинили вогонь по міноносцю. Що ще цікаво і було новиною для анґлійців, що разом з тим відчинили вогонь і надбережні батареї націоналістів з Цеути, стрільна яких долетіли навіть до побережжя Гібралтару. Міноносець був знову ушкоджений, повернув і під самим Гібралтаром осів на мілині. Анґлійці зняли з нього екіпаж і відправили до червоних.

Факт появлення есп. батарей великого калібру в Цеуті проти Гібралтару з обсягом обстрілу цієї фортеці дуже зменшує і без того вже зменшене значення Гібралтару, як анґл. ключа від брами до Середземного моря.

ЕСТОНІЯ. Закінчується будівля в Анґлії 2 підв. човнів „Lembit" і Kalev" (620 тонн). Ще 3 підв. човни будуються в Або (Фінляндія), а на власній верфі в Ревелю мали розпочати будівлю 4 ескадр. міноносців.

ІТАЛІЯ. Про надзвичайний темп будівлі нових кораблів говорить постійне щомісячне спущення їх на воду. В листопаді 1938 р. спущено на воду еск. міноносці „Carabiniere", „Fusiliere" і „Alpino" — 1.600 т., 35 вузлів, 4—120 мм. гармати і 6 мін. апаратів, „Ascaro" (перший з нової серії) — 2.000 т., 40 вузлів, 5 — 120 мм. гармат — і підв. човен „Alberto Gugliemotti" — 890/1.250 т., 17/9 вузлів та „Morosini" — того ж типу. — На верфях будується 12 малих крейсерів: „Regulus", „Scipion", „Marius", „Sylla", „Paul Emile", „Pompée", „Auguste", „Drusus", „Agrippa", „Tibere", „Germanicus" і „Trajan" — 3.500 тонн, 40 вузлів, 8—136 мм. гармат нового типу і 8 мін. апаратів. — Великі крейсери буд. 1929/33 р.р. переозброєні: замісць кількох 203 мм. гармат дістали по 12—100 мм. (мусіло бути 16), але зате міцно збільшена їхня броня. — 3-му дреднавту в будівлі надано імя „Roma". — В зв'язку з особливим ґеоґрафічним положенням Італії та беручи під увагу, що авіоматки чи гідрокрейсери беруть на себе в середньому яких 40 літаків, коштують дорого і вимагають екскорту, вирішено більше їх не будувати.— В 1938 р. флота одержала ще 414 нових гідропланів. — Італійська преса підняла гостру кампанію проти надзвичай високих оплат за користання Суецьким каналом (дивіденди Т-ва, що керує каналом, осягають 200 до 300%). Користання же дорогою навколо Африки (при подорожі на Далекий Схід) збільшує подорож на яких 16 днів (для корабля в 7—8.000 тонн при ході 10 узлів), а разом із цим і видатки транспорту.

ЛАТВІЯ. В Лібаві повстало нове кораблебудівниче т-во, що має будувати торговельні й воєнні кораблі для Латвійської флоти.

НІМЕЧЧИНА.. В листопаді 1938 р. мав бути спущений на воду 1-й супер-дреднавт в 35.000 тонн (8 гармат — 380 мм., 12—150 мм. і 14—100 мм. протилітакових); з невідомих причин спуск на воду відрочено. В будівлі є два такі супер-дреднавти, а будівлю трьох мають розпочати в 1939 р. — Спущено на воду гідрокрейсер «Ґраф Цепелін». — До складу флоти ввійшли перші великі травлери типу «М» — 600 тонн, 16 вузлів, 2—105 мм. гармати і кулемети. В будівлі знаходиться 24 одиниці цього типу. — Відома верфь „Vulcan" в Штетині, яку було зліквідовано по Світовій війні, відновлена і урухомлена; має бути вона однією з найбільших в Німеччині. — Коло Кеніґсберґу будують новий порт.

---

*) Див. «Табор» ч. 34, стор. 54.

ПОЛЬЩА. Спущено на воду в Голандії новий підв. човен „Sęp" і в Гдині новий плаваючий док в 5.000 тонн.

РУМУНІЯ. Будують нову базу для воєнної флоти на північ від Констанці (коло Маса-Кул). — Новонабута королівська яхта «Люсефаруль» (1931 р., 1.574 т., 17 узлів) буде пристосована також для потреб воєнної флоти. — Еск. міноносці «Король Фердинанд» і «Королева Марія» (1.800 т.) відіслані до Мальти для ґрунтовного ремонту. — Збудовані два торговельні моторові пароплави «Трансильванія» і «Бесарабія» по 6.672 т. і 22.5 вузли.

СП. Д. ПІВН. АМЕРИКИ. Згідно з спеціяльним законом, назви кораблям воєнної флоти надаються такі: лін. кораблям — назви держав п. Ам. («штатів»), крейсерам — назви більших міст, гідрокрейсерам — назви боїв, еск. міноносцям — прізвища заслужених старшин, матросів чи міністрів, підводним човнам — назви риб, травлерам — назви птахів, канонерським човнам — назви менших міст, транспортам нафти — назви рік, загальним транспортам—назви зірок. — Вже здано замовлення на будівлю 3 дреднавтів: „Indiana", „Massachusetts" і „Alabama" по 35.000 тонн; 4-й — „Soutch Dakota" буде замовлений в найближчому часі. — В будівлі знаходиться 36 ескадр. міноносців по 1.500 — 1.700 тонн і мають будувати ще 55. За два роки флота буде мати 144 модерні еск. міноносці (разом 228.000 тонн). Підводних човнів будується 10 і мають будувати ще 18. — В.-морська повітрофлота має 1.939 літаків і 642 в будівлі. — До цього часу флота мала адміральську рангу одну: контр-адмірала, а ранги віце-адмірала і адмірала не були рангами у властивому значенню, бо були сполучені з відповідною посадою. Тепер це змінено в тому змісті, що адмірали, які пробули на посадах віце-адмірала і адмірала більш 2½ років, заховують цю рангу вже на-стале, навіть у відставці.

С. С. С. Р. Кораблебудівельний проґрам передбачає ніби поза будівлею великих кораблів (4 дреднавти по 35.000 тонн) і еск. міноносців ще 100 підв. човнів. — Головна база торговельної флоти перенесена з Петроґраду до Мурманська, через що перший стає тільки воєнним портом. — В Сочи будується новий порт. Рейд Сочи до цього часу був майже відкритий і тому не міг давати захисту кораблям. Новий порт поки що не буде мати залізничної сполуки. Найближча залізниця йде до порту в Туапсе. — До Петропавловська на Камчатці прибуксировано з Одеси новий плаваючий док, довжінню 128 м. і 30 м. широчині. Буксировали великий транспорт і буксир. Ціла подорож в 11.000 міль була зроблена в 82 дні з двома лише зупинками в портах. На доці привезено також 2 менші буксири, дві баржі, паливо й т. п.

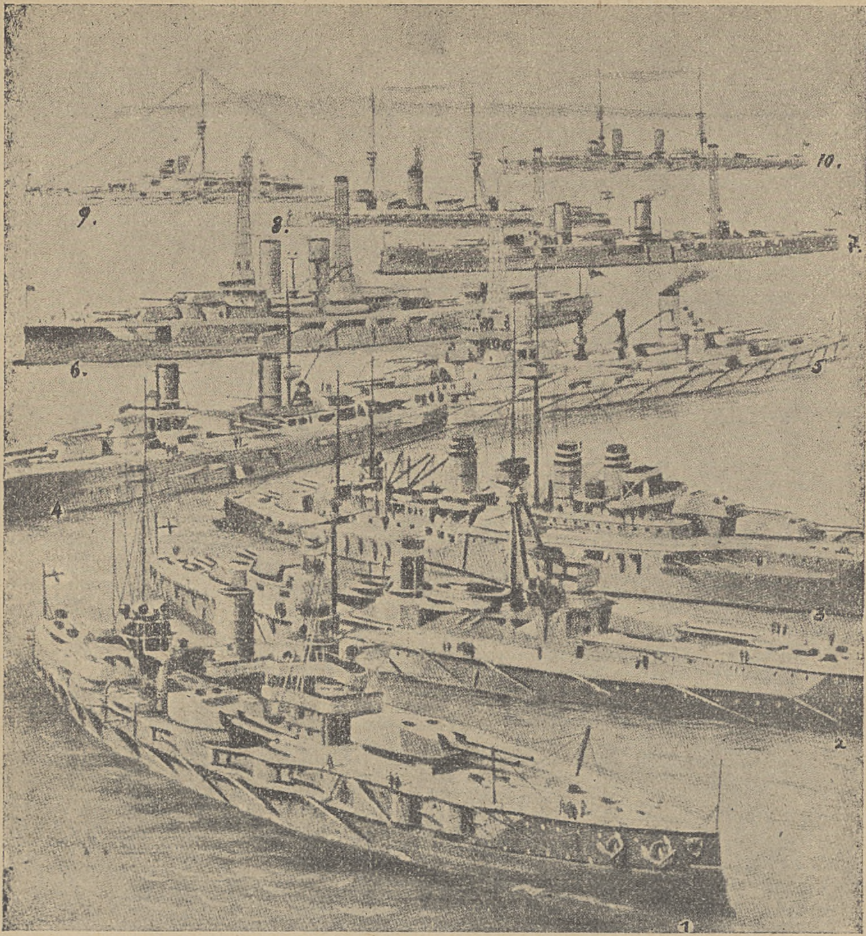
ТУРЕЧЧИНА. Замовлено 2 крейсери по 8.000 тонн, 4 еск. міноносці і 4 підв. човни в Англії. — Бюджет передбачає будівлю нових фортифікацій на островах Імброс, Тенедос і на побережжі Анатолії. Будується велика в.-мор. база для літаків в Ізміді і великий док до 30.000 т.

ФІНЛЯНДІЯ. Вирішено будувати 8 еск. міноносців і 1 підв. човен—мін. загородитель. Воєнний порт флоти має бути перенесений з Гельсинґфорсу до Або (Турка).

ФРАНЦІЯ. Мають розпочати будівлю четвертого супер-дреднавта „Gascogne" (35.000 тонн); таким чином разом буде в будівлі 4 супер-дреднавти, 2 гідрокрейсери, 3 крейсери, 8 еск. міноносців і 10 підв. човнів; потім розпочато будівлю 2 транспортів для нафти „Seine" і „Saône" по 19.500 т. і 4 малих гідрокрейсерів: „Sans-Souci", „Sans-Pareil", „Sans-Peur" і „Sans-Reproche" по 1.350 т. Спущено на воду еск. міноносець „L'Epée" (1.780 т., 37 вузлів, 4—138 мм. гармати, 8 протилітакових кулеметів і 8 мін. апаратів).

ШВЕЦІЯ. Спущено на воду еск. міноносець „Malmo" — 1.040 т., 39 узлів, 3—120 мм. гармати, 6 мін. апаратів і 20 мін. 2 цього ж типу знаходяться в кампанії, а четвертий „Karlskrona" має бути незабаром спущений на воду.

ЮГОСЛАВІЯ. Ввійшли до дійсної служби 8 нищителів підводних човнів збудованих в Німеччині. Вони отримали назви югослов'янських гір і мають 600 тонн, 38 вузлів, 2 мін. апарати і 1 кулемет.

Типи лінійних кораблів—дреднавтів на початку Світової війни (див. „Табор" ч. 35, ст. „Лінійний корабель — дреднавт"): 1) „Гельголанд" (Німеччина), 2) „Геркулес" (Англія), 3) „Курбе" (Франція), 4) „Ґраф Кавур" (Італія), 5) „Морено" (Арґентина), 6) „Арканзас" (Д. Північн. Америки), 7) „Полтава" (Росія), 8) „Еспанія" (Еспанія), 9) „Св. Павло" (Бразилія) і 10) „Сетсу" (Японія).

Сучасне відношення підводних флот Англії й Німеччини.

В останній час Німеччина звернулася до Англії в справі збільшення тоннажу своєї підводної флоти до паритету з англійською в рамах анґло-німецького морського порозуміння 1935 р. в Лондоні. На підставі того порозуміння, Німеччина зараз могла мати свою підводну флоту рівною 45% англійської підводної флоти.

Цікаво, що Німеччина будувала до цього часу підводні човни малого тоннажу і вже тепер кількістю випередила Англію. Німецька флота має 37 підв. човнів, плюс в будівлі і в проєкті 31 підв. човен, що разом дає 68 підв. човнів. Англія має 38 модерних підв. човнів, плюс 18 в будівлі і 3 в проєкті, разом лише 59. Правда, що Анґлія має ще 14 старих підв. човнів, збудованих під час Світової війни, але їх бойова вартість є під знаком запитання і вони можуть служити для цілей навчання.

Тому, в момент осягнення паритету підв. флот, німецька підв. флота випередить анґлійську під поглядом бойової вартости своїх підв. човнів. Разом із тим треба підкреслити, що вимога Німеччини паритету з підв. флотою Анґлії юридично анґло-німецького порозуміння 1935 р. не ламає, бо § Ф цього порозуміння голосить:

«в майбутньому склад німецької флоти буде рівний 35% загального тоннажу анґл. флоти; щождо підв. флоти, то Німеччина має право посідати такий самий тоннаж, як і Англія з тим, щоб відношення обох загальних флот залишилося б в стосунку 35 до 100».

Разом із тим Німеччина зобов'язалася тимчасово обмежити свій тоннаж підв. флоти до 45% анґлійської, «хиба що обставини примусять Німеччину до використання права збільшити свій тоннаж підв. флоти до паритету».

Між іншим, загальний тоннаж німецької флоти ще не дійшов до норм Лондонського порозуміння 1935 р., бо, згідно з цим порозумінням, Німеччина лінійних кораблів має 152.000 тонн і може ще вибудувати коло 100.000 тонн; авіоматок має 38.500 тонн і може вибудувати ще стільки ж; легких крейсерів і ескадр. міноносців має 170.000 тонн і може ще вибудувати яких 130.000 тонн.

Лейтенант флоти *Святослав Шрамченко.*

Українська справа та світова опінія.

ОДВЕРТИЙ ЛИСТ.

В Парижі почав виходити двомісячний журнал «Ревю де Промете», що має своїм завданням одстоювати перед світовою опінією інтереси всіх поневолених народів СССР, отже в першу чергу України, як одної з найбільш підготованих до державного існування країни.

Українське громадянство замало уваги звертало дотепер на спільність наших інтересів з другими поневоленими Москвою народами. Між тим в час боротьби спільна акція України з ними, а особливо з Кавказом та Туркестаном може відіграти чималу ролю: це наші природні союзники.

Нині, коли наближаються великі події на Сході, ми мусимо поставити нашу справу перед світом у всій її величі: самостійність УКРАЇНИ — це кінець російському імперіялізмові, розпад Совітського союзу. Наші спільні виступи в обороні всіх поневолених Москвою народів набірають тепер особливої ваги.

Обов'язком кожного Українця, якого доля закинула серед чужих людей, одстоювати нашу справу, боротись сміливим словом за неї. Ці поодинокі, але одностайні зусилля відігравали завжди величезну ролю в час національної боротьби за визволення у всіх народів.

Так само як в бою потрібен меч, так в цій ідейній боротьбі потрібна КНИЖКА, що давала б глибші підстави нашій справі, що в зрозумілій їм мові промовляла б до розуму та серця чужинців.

Взявши на себе керовництво «Прометеєвського» журналу, хочу вірити, що він саме дасть цю зброю — книжку. Вірю також в те, що Українське громадянство, особливо те, що мешкає в тих країнах, де французька мова широко зрозуміла, почує цей заклик, заохочуватиме чужинців до передплати, само передплачуватиме журнал і з книжкою в руках понесе слово правди в світ.

Олександер Шульгин.

РЕВЮ ДЕ ПРОМЕТЕ

Ціна передплати на журнал:	на рік	на півроку
У Франції та колоніях	42 фр.	22 фр.
В европейських країнах (крім Італії та Анґлії) .	55 фр.	30 фр.
В інших країнах	65 фр.	35 фр.

Редакція прохає надсилати передплату безпосереднє на сталу адресу журналу:

LA REVUE DE PROMÉTHÉE

Secrétaire-gérant: M. Georges Werner. 23, avenue du Vaugirard-Nouveau. PARIS XV-ème.

КОМУНІКАТ.

В Парижі вийшло перше число журналу у французькій мові „РЕВЮ ДЕ ПРОМЕТЕ", під редакцією Олександра Шульгина, бувшого міністра закордонних справ України. Журнал має форму книжки в 136 сторінок, виходить раз на два місяця.

Редакція ставить собі завданням виясніовати перед світовою опінією національні проблеми, що повстають в межах Совітського союзу. В переднім слові яскраво зазначені самостійницькі змагання України, Кавказу, Туркестану та інших народів СССР. Бажаючи висвітлити всі сторони життя цих народів, а також саме їх духовне обличчя, журнал уділяє місце для красного письменства та розпочинається гарним перекладом знаменитої новели Коцюбинського, „На камені", з життя кримських татар, а також містить вірші славного поета 15-го віку Азербайджанських Турок, Фізулі, та прекрасний сонет Лесі Українки „Бахчисарайська гробниця". З політичних статей одмітимо статтю блискучого швейцарського журналіста П.-Е. Брике, присвячену Україні, проф. О. Лотоцького про початки „прометеєвського" руху за часів Першої Думи, цікаві спогади Жана Мартена, директора „Журналь де Женев" про Кавказ та Мустафи Чокаєва про боротьбу в Туркестані, статті про Далекосхідні справи та про совітські інтриги в европейськім конфлікті.

Багато місця в журналі присвячено хроніці життя поневолених Москвою народів: крім менших кореспондецій уміщено цілу розвідку про таємниці совітських процесів. Широко поставлено відділ преси, зокрема про Україну. Наприкінці подається чотирнадцять рецензій про книжки, писані на різних мовах про СССР та про окремі народи.

ВИПРАВЛЕННЯ.

Ш. Автор просить виправити на стор. 47 ч. 34 «Табору» в уступі 3-му вояцької пісні, де рядок 3-ій належить читати не «*Державу здобудем*», а «*Державу збудуєм*».

РЕДАКЦІЯ.

Надіслані книжки та журнали:

Тризуб. Париж. Рік вид. XIV. 1938. Ч.ч. 42 (642) — 49—50 (649—650). Рік вид. XV. 1939. Ч.ч. 1—2 (651—52) і 3—4 (653—54).

Biuletyn Polsko-Ukraiński. Warszawa. Rok VII. 1938. Nr.Nr. 40 (279) — 49—50 (288—289).

На сліді. Львів. Рік III. 1938. Ч.ч. 10 і 12. Рік IV. 1939. Ч. 1.

Šimalî Kafkasya. Северный Кавказ. Орган народной партии горцев Кавказа. 1938. №№ 49—50 і 51—52. Варшава 12, ул. Бельведерська 44, м. 1. Редактор Барасби Байтуган.

Рідна Мова. Варшава. Рік VI. 1938. Ч.ч. 11 (71) і 12 (72). Рік VII. 1939. Ч. 1 (73).

Український тиждень. Прага. Рік VI. 1938. Ч.ч. 31 (277) — 36 (282).

Bulletin tri-hebdomodaire d'informations orientales „Ofinor". Женева. 4 (11) рік вид. 1938. NN 175, 176, 178, 179, 181 і 183. 5 (12) рік вид.1939. NN 184, 185 і 187.

Далекий Схід. Харбін. Рік I. 1938. Ч.ч. 12—19 і 21.

Вільне Козацтво. Вольное Казачество. Париж. Рік вид. XI. 1938. №№ 251 — 254. Рік вид. XII. 1939. № 255.

La Revue de Prométhée, consacrée aux problèmes nationalitaires de l'Est européen, de l'Asie centrale et septentrionale. 1938. N 1. Depôt: Librairie „La Seconde". Paris (7-e), 11, rue Ernest-Psichari.

Wschód—Orient. Warszawa. Rok IX. 1938. Nr.Nr. 3 (29) i 4 (30).

Вістник. Львів. Річник VI. 1938. Кн. 11 і 12.

За незалежність. Варшава. Рік V. 1938. Ч. 11— 12 (48 — 49). Рік VI. 1939. Ч. 1—2 (50—51).

Гуртуймося. Прага. Рік вид. X. 1938. Ч. 3 (XXIV).

Відродження. Львів. XI рік вид. 1938. Ч. 10—11. XII рік вид. 1939. Ч.1.

Дешева книжка. Двотижневик. Рік IV. Львів. 1938. Ч. 17—18. *Гнат Суховерхий. Мохаммед. Арабський пророк.*

Вісти Українського Наукового Інституту в Берліні. Річник VI. 1938. № 5 (40).

Buletin du Bureau de Presse Ukrainien. Publication mensuelle. 1938. NN 41—43. Paris (13-e). 24, rue de la Glacière.

Ген. Шт. Полковник Б. Хурш. *Ахул-Гух (Ахульго).* Северокавкасское национальное издательство. 1938.

Рідна Школа. Львів. Рік VII. 1938. Ч. 23—24. Рік VIII. 1939. Ч.ч. 1 і 2.

Український вістник. Картерет, Н. Дж. Рік X. 1938. Ч.ч. 8, 9, 10 і 11.

Др. Ю. Русов. *Салязар. Реформатор Португалії.* Д. Д. — *Приклад чужинців.* Плятон — *Демократія.* Квартальник *Вістника* ч. 4 (20). Львів. 1938. Стор. 80. Ціна 1.— зл.

Українська книга. Львів. Рік II. 1938. Ч. VIII—X.

Звіт Українського Наукового Інституту за час 13.III.1935 — 15.I.1939. Варшава. MCMXXXIX. Стор. 18.

Самоосвітник. Місячник. Львів. Рік III. 1939. Ч. 1.

Problemy Europy Wschodniej. Miesięcznik. Rok I. 1939. № 1. Warszawa, Nowy Świat 66 m. 13.

Зоря. Місячник. Сан Пауло — Бразилія. Рік II. 1938. Ч. 23—24.

ВОЄННО-НАУКОВЕ ВИДАВНИЦТВО

„ДО ЗБРОЇ“

ЦІНА 1 зол. 50 гр. з пересилкою в Польщі.